

SHABBOS HAGADOL DERASHA

Shabbos, April 13

THROUGH DISCIPLINE COMES FREEDOM:

Living With Seder All Year Long

BY RABBI EFREM GOLDBERG

*Shabbos Hagadol Derasha sponsored by
Leonard & Chana Grunstein in honor of the
Shloshim of her beloved father, Mr. Aaron Tambor z'l*

Discipline is Freedom

- I. Simanei Ha'Seder
 - a. What?
 - i. The most popular order is what we have from Machzor Vitri in the name of Rashi
 - ii. Machzor Vitri brings another nusach from R' Yossi Ha'Gadol
 - iii. Maharam Mi'Rotenburg wrote a poem
 - iv. Abarbanel authored an introduction to the Seder
 - v. Terumas Ha'Deshen wrote a list and he signed his name Yisrael in it
 - vi. Maharshal also wrote an intro and signed his name into it.
 - b. Why?
 - i. R' Ginsburg Hagaddah - Start the seder with minhag and mesorah
 - ii. Rashi – lots to do that night and to get it all straight and get it all right.
 - iii. Maharshal – to awaken us from drowsiness and provoke our attention.
 - iv. Maharshal #2 – the whole night should be with song and joy
 - v. Vayaged Moshe – all holy things needs preparation.
 - c. How?
 - i. Yesod V'shoresh Ha'avodah – recite each siman before it is fulfilled
 - ii. Vayaged Moshe – recite the full list at the beginning and then again before it is fulfilled.

- II. Deeper Meaning of Simanei Ha'Seder
 - a. Alshich – contains the formula and derech to avodas Hashem
 - b. Chida - the simanim follow the aseres ha'dibros.
 - c. Chassan Sofer
 - d. Imrei Noam – the simanim follow the 15 kindnesses that Hashem did for the Jewish people.
 - e. Yesod V'Shoresh Ha'Avodah – quotes Arizal that supposed to have kavanah for names of Hashem, but suggests we don't try it.
 - f. R' Biderman - Simanim are how we get back something that belonged to us that was lost.
 - g. Rav Zvi Hirsch MiRimonav
 - h. Because having seder is what tonight is all about, it is very definition and expression of freedom

- III. Seder Night
 - a. Why is it called layl ha'seder?
 - i. Tosafos - Pesachim
 - ii. When Yitzchak went to give a beracha to Ya'akov, Chazal tell us it was layl ha'seder.
 - b. Mechilta D'Rashbi – they left in the merit of Seder
 - i. R' Mordechai Krieger – that is why we say Chasal Siddur Pesach, the purpose of the night is to complete the Seder.
 - c. Sefas Emes – Hashem created the world with order and we emulate Him by having order. Everything has to be done with seder, in order.
 - d. Rav – word seder used pesach and yom kippur.

- IV. Cheirus – Charus – Achrayus
 - a. Holiday is called not by name of the Torah like chag ha'matzos or chag ha'aviv, but as zeman cheiruseinu.
 - i. In mussaf
 - ii. In hagaddah – we were avadim, now bnei chorin, hashata avdi, l'shana habah b'nei chorin.
 - b. Find it elsewhere

Discipline is Freedom

- i. Avos 2:3 – lo atah ben chorin...
 - ii. Shabbos 30a – only chofshi from mitzvos after death
 - c. What is cheirus? Why is it in the present tense that we are now going out to cheirus?
 - d. We are enslaved to livelihood, obligations, fashion, culture. We are avadim to avadim.
 - i. R' Yehudah HaLevi poem
 - e. What is the difference between chofesh, dror and cheirus?
 - i. Erich Fromm, Escape From Freedom – Freedom from and freedom to
 - ii. Rav Kook
- V. Discipline is Freedom
 - i. See Jocko Willink interview
 - ii. See Jim Collins – culture of discipline
 - iii. Nudged to be free
- VI. Living With Seder
 - a. Capacity to live with seder is what differentiates us as humans from animals
 - i. Executive function
 - b. Religious value of living with Seder
 - i. Organized in learning
 - 1. Shemos Rabba 38:3
 - 2. Pri Megadim o.c. 136, Eshel Avraham
 - 3. Chulin 137b – ריש סידרא
 - ii. A person's very worth is determined by how in control, what discipline, he lives with
 - 1. Shemos 40:4, and Unkelus there
 - 2. Do we value our words? See Rav Pam
 - iii. Rav Yeruchem – seder is unimportant but it protects the things that are important.
 - iv. Rav Wolbe - measure of a person
 - v. Rav Dessler - Degalim
 - vi. Sota 49a – kedusha d'sidra
- VII. Practical ways to have more seder
 - a. Stop running and rushing
 - i. Ba'al Shem Tov when always going meheira lose everything
 - ii. Sheratzim create tumah, she'ratzim, always running
 - b. Mindful of time
 - i. Minhag to get watch
 - 1. Nitei Gavriel for bar mitzvah boy
 - 2. For chassan to balance time
 - 3. 380 נסיך בממלכת התורה עמ' – story of rav Simcha zissel.
 - ii. Seforno – ha'chodesh hashem lachem
 - iii. Medrash Shmuel on Avos 5:4 – אינו אבידה כאבידת הזמן
 - iv. Article on Jewish time
 - v. Rav Shlomo Zalman, obstacle to achieving greatness, not being careful with time
 - c. Cleanliness
 - i. Berachos 57b – clean home
 - ii. Rambam – clean appearance
 - iii. Make your bed
- VIII. Conclusion
 - a. Mah nishtana (Rav Avraham Schorr) – how will this night change us?
 - b. If we want freedom, time for more discipline

1. *Rashi*
1040-1105, France
(quoted by the *Machzor Vitri*)

קֹדֶשׁ וְרַחֵץ, מְרוֹר פִּירָה,
כַּרְפֵּס יַחַץ, שְׁלֶחֶן עוֹרָה,
מְגִיד רְחֻצָּהּ, צְפוּי בָּרָה,
מוֹצֵיא מִצָּהּ, הֵלֵל נְרָצָה.

2. *Rav Yosef Tov Elem*
11th c., France
(quoted by *Machzor Vitri*)

גִּפּוֹן, קִידוּשׁ, [בְּמוֹצֵ"ק מוֹסִיף: נֵר, הַבְּדִיל], זְמַן, נְטִילָה, יִרְקוֹת
אֲדָמָה טוֹבֵל, בְּצוּעַ, עֲנִיָּא, כֶּסֶף וְנִשְׁתַּנָּה, נְטִילָה,
שְׁלִימָה מוֹצֵיא, וּפְרוֹס אֲכִילַת מִצָּה, [עֲמָה] חֶסֶף מְרוֹר
טָבֵל, כֶּרֶךְ, וְסַעֲדָה, בְּשׁוֹבְעֵי מִפְטִיר, וְנוֹטֵל שְׁלִישֵׁי לַמִּזְוֵן
וְרַבִּיעֵי לַהֵלֵל.

3. *Maharam Mi'Rutenberg*
1215-1293, Germany

עַל הַגָּפֶן קִדּוּשׁ בְּזִמְנָהּ / בְּמוֹצֵאי שַׁבָּת יִקְנֶה"ז סִימְנָהּ /
וְלֹאֲחֲרָיו מַעֲיִן שְׁלֵשׁ טְעוּנָהּ / וְנִדְיוֹ יִרְחֵץ וְיִכְרֵךְ
פְּתִיקָהּ / אֲדָמָה בְּטָבֹל בְּרֻכָּה הַגּוּנָהּ / וּבּוֹצֵעַ שְׁנֵיהֶם
לְמִשְׁמֶרֶת נְתוּנָהּ / וְיָרוֹם קַעֲרָהּ וְרוֹן בְּקִנְיָהּ [נִיא וְיָרוֹן בְּרֻנָהּ]
/ הָאֵל לְחֶמֶא דְאֶכְלוּ אֲבָהֶתְנָא / וּמוֹזֵג שְׁנֵי בְּמָה נִשְׁתַּנָּה
/ בְּרֻכַת הַיַּיִן לְבִסוּף אֵינָהּ / נוֹטֵל וּבּוֹצֵעַ עַל הָרֵאשׁוֹנָהּ /
וְכוֹרֵךְ לְתַחְתּוֹנָהּ שְׁהִיא עֲלִיוֹנָהּ [נִיא וְכוֹרֵךְ הַשְּׁנֵי שְׁהִיא
תַּחְתּוֹנָהּ] / כְּזֵית מְרוֹר בְּחֻרְסָת יִשְׁקַעְנָהּ / מִצּוֹת וּמְדוּרִים
כְּזֵית רַעְנָהּ / לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכָרוֹן עִם שְׁיֵהוּ לְאַחֲרוֹנָהּ.

א – קֹדֶשׁ וְהַתְקַדְּשׁ, טָבֹל וּפְרוֹס, וּדְרַשְׁתָּ רַחֵץ, וּבְצַע,
וְחֹק מִצָּה שְׁמוֹר. מְרוֹר אֲכוֹל וְכוֹרֵךְ, וְלֶחֶם סַתְרֵךְ
וּמְזוּנֵךְ, עַל כּוֹס יֵהֱלֵךְ גְּמוּרֵי.
ב – יְקֹדֶשׁ, יִטְהַר, וְכַרְפֵּס, וְחֻצָּה. וְדוֹרֵשׁ, וְנוֹטֵל, לְלֶחֶם,
וּמִצָּה. וּמְרוֹר, וְכוֹרֵךְ, וְאוֹכֵל, פְּרוֹסָה. וְנָקִי, יִזְמַן, יֵהֱלֵל,
בְּדִיצָה כִּי.
ג – קִדּוּשׁ יְדֵי אָדָם וְטָבֹל בְּצַעוֹ, יִגִּיד בְּגִפּוֹן יָד יִצִּיאַת
מִצָּה. מְרוֹר וְטָבֹל גַּם כְּרִיכָה, יִסְעוּד מִצָּה יְדֵי מְזוּן
וְהֵלֵל יִצְאֵי.
ד – קֹדֶשׁ בְּכוֹס רֵאשׁוֹן, וּבִירֵךְ גִּנְךָ טָבֵל, וְהַגִּדָה בְּכוֹס
שְׁנֵי אֲמוֹר. בְּרַךְ עָלֶיךָ לֶחֶם, וְעַל מִצָּה וְעַל מְרוֹר,
וּבְכְרִיכָה דְבַר הֵלֵל גְּמוּר. וְאֲכוֹל סְעוּדָתְךָ וּמִצָּתְךָ, וּפִן
תִּפְטִיר לְאַחֲרֵיהֶם אֲפִיקוֹמֵן שְׁמוֹר. וְכוֹס שְׁלִישֵׁי עַל מְזוּנֵךְ
צוּרֵךְ בְּרַךְ, וּבְרַבִּיעֵי זְכוּר הֵלֵל גְּמוּר. לְחֵי בְצִיּוֹן תַּעֲשֶׂה
אֶת פְּסַחֲךָ, בְּעֻלּוֹת מְקוֹם הַנְּעֻזָּה קִנָּה וּמוֹרֵי.

4. *Avudraham*
13th c. Spain

5. *Terumas Ha'Deshen*
R' Yisrael Isserlin
 1390-1460, Germany

יקדש בכוס ישועות ושמחה / לסדר זמני ששון ומועד
 שמחה / ואם יבא במוצאי מנוחה / נר והבדלה
 לפני זמן להפציה / והשתיה כדת כדרך חרות והנחה
 / יטול ידיו כהלכה בלי צוחה / ירקות שאין מזכירים
 אנחה / בלי שעור זאת הלקיחה / בברכת בורא תנובה
 וצמיחה / וטובל בחומץ או במיאי דמילחא / חלה תיכונה
 לשתים לפלחה / מחציתה צרורה עד אחר ארוחה /
 ומחצית בין השתים להניחה / לברכת חררה דלא תפחה
 / בפצותו הא לחמא שלא נעשה למשחה / יגביה
 הקערה בחדוה בלי גניחה.

שני ימוזג בשואלו מה נשתנה / מן השלחן יעקור קערה
 מכנה / להחזירו בפתחו האגדה ברננה / מרים מצה
 ומרור להראות לכולנה / ולא כן לבישרא דלפיסחא
 דוכרנא / כוסו יניף לשבע הודאות או שמונה / עד ברכת
 גאולת עדת מי מנה / הלל המצרי להנעימו ברינה /
 ברכת המצות אין כאן לשננה / מקדים זבח לדבח חייס
 וחנינה / להודות שיר חדש ולא כנקבה בלשונה / יינו
 יברך גם בכוס תניינא.

רחיצת ידים מצוה לעשות ככה / פרוסה בתוך השלימה
 להניחה ולתומכה / בוצע בשלימה המוציא ולא
 מפריכה / עד יברך בפתותה על אכילת רבוכה / ואוכל
 מכל אחת כזית בסמיכה / לכסכוס מרורים בכזית
 ובברכה / משקען בחרוסת דקיהויא ודסמיכא / ולשהוי
 ביה לא אריכה / דאיתעבד לטיבול בליתו רכה / ואין
 כאן זיקוק הטייה ונמיכה / מצה שלישית ומרור בכריכה
 / בלי ברכה אבל טיבול צריכה / ואף מסיב כדרך אנשי
 נסיכה / גומר מאז סעודה לכל צורכה / ומפטיר במצה
 שבשמלה כרוכה / קודם חצות אכילה זו נערכה / כל
 מיני טעם ומתיקה להשליכה / מדיח ידיו מזוהמות מלח
 המהפכה / בכוס יפה לברך על המזון כהלכה.

אל עליון לשבחו ולגמור הלול / מלחתום ביהלולך
 ישמור מילולו / הלל הגדול ונשמט כל חי כלו /
 וחותר בשבח זה והמצרי בכללו / מוסיף בשבח האל
 כרוב גדלו / להזכיר רוב ניסיו וגבורת חילו / כי לו נאה
 במלוכה לעלו / יברך על הכוס ברכה הראויה לו /
 דברכה מעין שלש מכוס זה מהחדילו / מהרה יופיע צור
 ישראל וגואלו.

6. *Sefer Ha'Pardes - Rashi*

שימור [לשם מצה] (ר) וכן נהג רבינו [שלמה] מ"כ: (ח) למען לא ישגה
 אדם בסדר תיקון הפסח כתיקון רבותינו יגרום לו מסורת. הללו מטעם
 ר[בינו] הגדול. גפן קידוש זמן נשילה, וירקות אדמה טובל ביצוע, ענייא כסא
 ונשתנה, נשילה שלימה, מוציא ופרוס אכילת מצה, עמה חסא, מרור טבל
 כרך וסעד בשובע מפטיר. ונוטל שלישי למזון ורביעי להלל: כה איקלע
 יום טוב אפוקי שבחא איתקרי הכי, גפן קידוש נר הבדלה זמן נשילה ירקות
 אדמה וט[ו]בל בצע ענייא כסא וכי ריד).

7. Maharshah (88)
R' Shlomo Luria
1510-1574, Poland

סימן פ"ח

שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא שליט הנקרא
שלמה ר' יצחק שהוא הממציא מחידה
זו ברמיהוה להכמא המשכל והמחכים ידע
ויבין חרות ותעלמות ורזי גילה חז"ק.

שפשא ליטול מקודם הקידוש ברכת גטילה
ליתו הגאונים רוב רביעית שנתה חירות
לרמו אדמה לטוב לברך ונפשות רבות
ליום אמצעי שלימה להציה יעשה טמון הא
נהמא קול רם אקעה שנית למוזג מצות
הרחק רביא בנשתנה ישאל גיד צריך חיות
קודם שירת הלל לברך אגאולה הגפו לברך
למים צרופים בברך אראשונה לוציא חכיו
לאחו דברי המצה זכור והסב באכלך רענו
למור בברך זכור השיעבוד לטיבול חרוסת
ברכה זכור למעשה אבות היצא לטמין שלישי
כראשונה למלא למוזג לברך הנבל מרות
לכמים כוס למלא לטמין ששור דם עצמיו
לישפור גמור בהלל טיים לשמת חתום לשבת
דיינו ומשלה תברך לא תשתה עוד לרות
לנעים לזמורים ולספר תקפו אם רה זעור
סולק שנתה גדול כוס החמישי חתום זכור
קדוש.

סליק סליק סליק

המלות הללו צריכין ביאור ואל יאמר הקורא
אלו זעירי אומן להולמן יאמר הדברים כצורתם
כפי מה שצריך ואז יהיה הנחה לכל היהודים
הדרים בגולה בשלמי מהר"ם ז"ל שעשה ג"כ
סדר הפסח בחרוה אין עליו תלונה כי עשה
כדי לקצר וסמך על המבינים שהרי עשה
אותו בלא ביאור מה שאין כן בנדרן זה

שאף המחבר מודה שצריך ביאור למליצתו
אשיב מאמרי אין חדש תחת השמש כבר
קדמוני אין כמותו באחרונים מהר"ר איסר
ז"ל אשר חיבר הת"ה עשה חרוות ארוכות
בסדר הפסח ועשה ביאור ונמצא עדיין טמון
ביד הזעירי"ם אשר ה' קורא ואח"כ דרך
מהר"ר ק"ץ בדרכו והאריך יותר ומדעת
כיוונו לכך לעשות חרוות ומליצות כעין שיר
על דרך רוב חדות ושמתה של אותה הלילה
ולשתעשע עד שיעבור השינה מעל פניו
ולחיות עוסק ושומר רוב הלילה כליל שמורים
ג"כ כיוונו על דרך הפסוק השיר הזה יהיה
לכם כליל התקדש חג פסח דמשמע שהכל
יהיה בשירות ובנעימות ואני ג"כ דרמתי
בעקבתים ולא שבאתי להאריך אלא לקצר
רק שבמקצת מקומות אני מחולק עמהם ע"כ
הראיתי ג"כ את שלי הרצה לקבל יקבל חז"ק
יעליגי משגיאות.

אמר

המתבר שפשא כו' ר"ל שכל אחד צריך
לשפשא אחר ששקדש דאלי"כ הוי כנטול
ידיו לפירות שהוא מגסי הרוח ובהיסק רגליו
בלא שפשא אף נטילה לא בעי פרט מאחר
שהדיים נקיות הן שהרי בא מב"ה ולקדש
קידוש בלי נטילה ג"כ אינו מן הראוי כדי שלא
לשנות מכל הקידושים שבשנה שנוטלין ידיתם
מקודם אף שקצת היה ראוי ליטול ידיו אחר
הקידוש בכל השנה כ"ש האידנא שהרי בלא
הכי צריך אחר"כ נטילה לאכילה ועוד אם
תשנה תוציא לעו על כל הנטילות בשנה
שבאו קודם הקידוש שלא באו כהלכה וכשיטול
ידיו לא יברך ענט"י אלא אשר יצר שהרי
אין מברכין ענט"י אלא לאכילה או להפלה
כאשר כתב האשר"י חטור אהריו ומה שכתב
הטור הרוצה לצאת ידי כולם שיסך רגליו
וישפשא כו' לא הורה נכונה והגאון מהר"א
בסדר השלחו של השיגו מדברי עצמו כאשר
כתבתי וזהו מה שאומר ברכת נטילה מיזח
הגאונים (ולא) [אלא] ברכת אשר יצר וא"כ

ממילא לטיבול לא בעי נטילה דלא עדיף האי
טיבול מאכילה ממש שהרי בכל השנה לא
הוי קידוש הפסח ואוכלין ע"י נטילה דמקודם
קידוש כ"ש טיבול ואח"כ ישתה רוב רביעית
בהסיכה דרך חירות אף שכתב ראבי"ה שאין
דרך חירות האידנא בהסיכה כ"א דרך חולים
מ"מ נראה דאין קפידא שאינה אלא לרמו
החירות שהיה בימים ההם ולכן אומר חירות
ירמו ומאחר שאינו אלא לרמו אי"כ בדיעבד
אף אם לא היסב יצא ואין צריך לחזור כו'
כמו שפסק האגודה ואח"כ יקח עשבי אדמה
ויטבול ויברך בפח"א ולא יקח מרור היכא
שאיפשר ויקח פחות מכזית כדי שלא יצטרך
לברך ברכה אחרונה כי נפל מחלוקת בין
הגאונים והו שאמר אדמה לטבול לברך פי'
על האדמה ונפשות רבות שהיא ברכת אחרונה
ואח"כ יקח האמצעי שלימה ר"ל שאף היא
תהא שלימה ואף שהיא לפיכך עומדת ויש
לחם משנה זולתה מ"מ להיזכר מצוה תהא
שלימה ונשברה וחלק הגדול יטמין וזהו שאומר
להציה יעשה טמון כלומר שלא יקח פחות
מחציה דהיינו חלק הקטן וכן פסק מהר"ל
ומלשון טמון נרמז דברי האחרונים שכתבו
שראוי לכורכה בתוך מטפחת הידים ולהניח
בין כרים וכסות זכר למשארות צרות
בשמלותם ולא להצניע לבד ואח"כ יתחיל
הא לחמא בקול רם ויחמו בקערה ויגביה כמו
שהוא בלי שנוי כי אין צריך להסיר תבשילין
ממנה כי לשמחה בעלמא מגביה ולא שיגביה
המצה לחוד כדעת מהר"ל דא"כ לא הו שקלי
וטרי הגאונים אם להוציא התבשילין מן
הקערה וזהו שאמר קול רם אקעה שמלת רם
משמש לפני ולאחריי שהכל יהא ברמיות
ואח"כ ימוזג הכוסות ולא ישטפם וזהו שאומר
שנית למוזג כלומר שנית למויגה ולא לשיטפה
ואח"כ יסלק הקערה מן השלחו או אם השלחו
גדול ירחיק ממקום שאוכלין למקום הפני
וזהו מצות הרחק ואח"כ שיואל הקטן מה
נשתנה או בן לאביו או תלמיד לרבו וזהו
רביא בנשתנה ישאל הגדול משיב בדברי

8. From Mitzrayim to Moshiach
Haggadah
R' Beinisch Ginsburg

THE SIMANIM. It is striking that we begin the *seder* with the *minhag* to recite the *simanim*, the names of the fifteen parts to the *seder*. This list with these particular names is not found in the *gemara*, but the list is attributed at least as far back as Rashi. As we start the *seder* and we begin retelling the story of the birth of the Jewish People, we emphasize the concept of the *mesora* by starting specifically with a *minhag*.

Mesora means that we maintain the traditions of the previous generations. *Mesora* means that we follow the guidance of our great *Rabbonim*, whose role it is to maintain our tradition from Har Sinai. *Am Yisroel* treasures its *minhagim*, which reflect and express our *mesora*, and the *simanim* are a national *minhag* that appropriately begin the *leil haseder*, the night of the *mesora*.

Many families have their own particular *minhagim* at their *seders*. These are precious as well, and they become

another part of each family's unique *mesora*, as part of the broader *mesora*. Each unique family tradition is an example of how we look back to the previous generations in our efforts to maintain our national *mesora*.

Rav Schachter *shlit"á* likes to explain that *mesora* includes not only *halachos* and Torah insights, but also attitudes. One crucial attitude that Jews need to have is not to rush to make changes. Rav Willig *shlit"á* often says that Orthodox Judaism is conservative with a small "c."

In the Torah tradition, old is good. Therefore, as we start the *seder* and we think about our own family traditions, we should all say a *tefilla* that our children and grandchildren will develop the proper attitudes and maintain these traditions as well.

What is the purpose of the *simanim*? One explanation is that the *Rishonim* felt that a list of the parts of the *seder* would help everyone to properly fulfill the complex *halachos* of the *seder*. Another explanation is that we are about to perform many *mitzvos*, and when one performs *mitzvos* and acts of *kedusha*, it is appropriate to prepare.

Rav Soloveitchik *ztz"l* liked to explain that each of the fifteen *simanim* has a specific relevance to Pesach. For many of them, the relevance is obvious; these are *halachos* that apply only on Pesach – *Karpas*, *Yachatz*, *Maggid*, *Matza*, *Marror*, *Korech*, etc. But the Rav explained that all of the *simanim* have a unique relevance to Pesach. For example, in *Kiddush* and in *Birkas HaMazon*, we mention *Yetzias Mitzrayim*. During the

rest of the year, that is part of the regular *mitzva* of *Kiddush* and the regular *mitzva* of *bentching*. However, on the *seder* night, when we mention *Yetzias Mitzrayim* in *Kiddush* and in *bentching*, it becomes part of our *sippur Yetzias Mitzrayim*. The more we discuss *Yetzias Mitzrayim*, the greater the *mitzva*. Therefore, *Kadesh* and *Barech* have a special connection to Pesach as well.¹ In addition, some explain that *Urchatz*, the washing of the hands for *Karpas*, is unique to Pesach. During the rest of the year, most people are not careful to wash before eating dipped vegetables, but at the *seder*, we do this either as a *zecher laMikdash* or to pique the children's interest.

It is interesting that we mention *Shulchan Orech* as one of the *simanim*. *Shulchan Orech* consists of the regular *Yom Tov* meal. What is the special relevance to Pesach? On a simple level, we can explain that this meal is an expression of *cheirus*. At the *seder*, we do things *zecher lecheirus*, to express the fact that we became a free and aristocratic nation. A poor person, a slave, does not indulge in a big meal. Our *seder* meal is a fulfillment of the requirement to demonstrate *cheirus*, which is part of the *mitzva* of reliving the exodus. Furthermore, the custom is to use our nicest dishes at the meal. The *Mishna Berura* explains (472:6) that this is part of *derech cheirus*. The fact that we are able to use our finest china and silverware is an expression of our freedom from slavery. (We will see later in our comments to *Shulchan Orech* that the *Netziv* explains at length how the *seder* meal connects directly to *Yetzias Mitzrayim*.)

9. Va'yaged Moshe
R' Moshe Yehudah Katz
1907-1944

סימן י"ד
סימני הסדר

רבינו הגדול וכו' עכ"ל. ולענין דאפשר לתת עוד טעם לשצה והוא דכל דבר שבקדושה לריך הכנה והזמנה כמו שכ' מג"א ריש סימן קנ"ג כחוב צוהר ריש פרשת דברים שיאמר הכ' לן ונצרך כי כל מילי דקדושה צעי הזמנה, ומזה נובעין בלשון אשכנז לומר רבותי מיר וועלין צענשין עכ"ל, וזה לשון הזוה"ק (דף קפ"ו ע"ב) אזכרה את ד' בכל עת וגוי' ובי מה חמא דוד לומר אזכרה את ד' אלף חמא דוד דצעי הזמנה ואמר אזכרה, בגין דבשעתא דבר נש יחייב על פחורא שכינתא קיימא תמן וסערא אחרא קיימא תמן כד אזמין בר נש לברכא לקוב"ה שכינתא אחתקנת לגבי עילא לקבלא ברכאן וסע"א אחתקפייא וסע"א לאו איבוי בכללא, ואי לא אזמין בר נש לברכא לקוב"ה סע"א שמע ומכששא למיבוי ליה חולקא זבהיחא ברכה וכו' עכ"ל, על כן גם צילי הקדוש הוא תקנו קדמונינו ז"ל סימנים למאות התלויות בה, ועל ידי אמירתן צפה מלא לפני קיום כל מצוה הוי כחזן עמנו אל הקדושה והבין].

והנה המנהג לומר כל הסימנים יחד לפני הסדר (לכד מה שאומרים שוב כל א' במקומו), ונראה דנכון לעשות כן כדי לעורר השומע לצד התיוקות על כל מה שנעשה צלילה הזה ואז שפיר יקשה מה נשתנה הלילה הזה מאחר ששמע נל סימני הסדר מקודם.

מי חיברן:

א) בסידור עיון חפלה כתב המקור לסימנים של קדש ורחץ וכו' מר' שמואל מפלייזא מצעלי התוספות ז"ל, [אמנם באמת כבר נמלא במחזור וערי הלי פסח סימן ס"ה (דף רפ"א) על שם רש"י אלף שחסי סימן של יחץ, ונראה דנחסר צטעות, ובספר האורה סוף הלכות פסח (דף נ"ה) מציה סימן אחר מטעם רבינו הגדול עיי"ש, ועיין בספר מגיד משרים פרשת לו ד"ה אור ליום ג' שכתב ואפרישנא לך על דרך סימנא דקדש ורחץ וכו'], ועיין לעיל סימן ח' אות א' מה שדקדקנו בה.

אמירת הסימנים:

ב) כתב בספר יסוד ושורש העבודה, סימנא מלחא הוא צהני חמשה עשר מלות של הסדר קדש ורחץ כו' כי נרמזו צו סודות גדולים ונפלאים מאד, ועל כן בעבודה זו יאמר גם סימניה צפה מלא, דהיינו קודם הקידוש יאמר צפה מלא קדש, וקודם הרחילה הראשונה יאמר ורחץ, וכן כל הסדר עד נראה יאמר גם כן צפה מלא נראה עכ"ל.

ויעיין בספר האורה (המוצא באות שלפני זה) שכתב למען לא ישנה אדם בסדר תיקון הפסח כתיקון רבותינו יגרום לו מסורה הללו מטעם

10. R' Shlomo Zalman Auerbach
1910-1995

סימני הסדר נתקנו על ידי רבותינו הראשונים, ³²⁵ למען לא ישנה אדם בסדר תיקון הפסח. ³²⁶ נהגו לומר בתחילת הסדר את כל הסימנים יחד, ואח"כ לחזור ולומר כל סימן במקומו. ³²⁷

שו. יש לומר כל סימן מסימני הסדר במקומו כו', ויש נהגו לומר כל הסימנים לפני הסדר ביחד ואח"כ אומרים שוב כל סימן במקומו כו', ויש נהגו שהילדים מתרגמים סימני הסדר למסובים כח).

11. Nitei Gavriel
R' Gavriel Zinner

12. R' Moshe Alshich

1508-1593

Turkey then Israel

בי"א שהוא לסמוך לכו (בבא בתרא ט ב), וזהו פא סמך, לומר כי אחרי מלאך כף הריש, גם בפה תסמכהו כי תפייסהו.

ושמא תאמר כי מה תעשה ואין ירך משגת, אין זה עכוב כי הלא פרוס לרעב לחמך (ישעיהו נח ז). וזהו יחץ שהוא פרוס המצה, אשר לך חציה לשמור לאחר המזון וחציה לאכול כעת. והוא רמז פרוס לרעב, שמה שפורס לו הוא לשמור לעולם הבא הזכות אחר הנתינה. ואחר שקדשת עצמך מטומאתך ונתת צדקה להעזר מן השמים, גם היה מגיד רחצה לעם שירחצו מטומאותיהם וישבו גם הם עד ה', שתהיה זוכה ומזכה.

ואחר כך על ידי כן תהיה מוציא מצה. כי היצר הטוב שהוא כטמון לפני היצר הרע, יצא בגבורתו בעזרת תשובה ומעשה הצדקה. וזהו מוציא מצה, כי תהיה מוציא היצר הטוב הנקרא מצה כמו שאמרו חכמי האמת הפך החמץ שהוא היצר הרע. וכן הוא, כי אין בין זה לזה אלא נקודה אחת, כי אותיות דדין כאותיות דדין אלא שבזה ה"א ובזה ח"י"ת. כי היצר הטוב כרעיה תלוי רמז לבעלי תשובה שנכנסים משם, כמו שאמרו ז"ל (מנחות כט ב) העולם הזה נברא בה"א כאכסדרה כו', אך המחזיק ביצר הרע סותם בין ירך הה"א וגגה ונועל דלת התשובה. וזהו ח"י"ת של חמץ, שבו שאור שבעיסה המחמץ ומעפש העיסה.

ואחר צאת היצר הטוב בגבורתו את המרור הוא היצר הרע כי מר הוא, תשקע בטיט.

ואחרי כן תוסיף כי יהיה כורך, כי תהיה כורך המרור עם המצה. והוא כי היצר הטוב תכרוך עם היצר הרע, שגם בו תעבוד את ה' כענין בכל לבבך בשני יצריך (ברכות נד א) שיהיה נגדר אחר היצר הטוב. ובזה תהיה שולחן עורך בגן עדן ואוכל טוב בעולם הבא, כמד"א (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת כו'. ואחר כך הלל של חירות הפך הלל שמגהינם שהוא של עבדות שהוא יפה דנת כו'. שאשר מגן עדן הוא הנרצה.

(יא) והיה כי יביאך כו'. אחרי אמרו השני דברים שעליהם יתחמץ לבב אנוש, שהם א. על עבודת קרבן פסח לדורות עולם. ב. על דבר המצה היותה לדורות ושבעת ימים, שהוא נוסף

(י) ושמא תאמר הלא די לי מה שבמועדה אעשה זכר ליציאת מצרים, אך גם למה כל שנה יהיה זה לי לאות על ידי ולזכרון בין עיני. לזה אמר ושמרת את החקה כו' למועדה כו'. והוא בשום לב, כי הלא במועדה היה ראוי לומר ולא למועדה. אך הוא שאומר הוא יתברך, הנה אם לא היית עושה זכר כל אשר עשה ה' לך ממצרים רק בחדש האביב בזמנו, אין צריך לומר שלא ימשך הזכרון לכל השנה, כי אם אפילו במועדו ממש לא יושרש הענין בעצם, אך על ידי מה שאמרת לך שכל השנה יהיה לך לאות על ידי ולזכרון כו', על ידי כן נמצאת שומר בלבך בעצם את החוקה הזאת למועדה, שהוא לזמן שיהיה מועדה יהיה שמור זה לך מעתה, מה שאין כן אם כל השנה לא היית זוכר הענין כמדובר.

הנה כי מאשר בחר בנו יתברך והפליא לעשות עמנו ביציאת מצרים, חובה עלינו לידבק בו יתברך, ולבער שאור יצרנו הרע מקרבנו. וזכר, למען יזכור את הדבר הזה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו, נסדר רמז הענין בסדר הלילה על פי הדברים אשר שמו ראשונים למזכרת הסדר, למען יהיה נזכר לקורא אותו. וז"ל: קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד רחצה מוציא מצה מרור כורך שולחן עורך צפון ברך הלל נרצה]. והוא לרמז כי כל איש ישראל אשר חננו ה' דעת כי שכל וכי שייג לו, והשיגה יד שכלו כי לא טהור הוא מדברי עונות גברו מנו, ויחשוב מחשבות להביט אל האלהים אשר בראו. כי טרם החילו לסגף עצמו, תחת תענוגי רשתו יתחיל בקל תחלה הלא הוא לקדש עצמו כמותו לו, וזהו אומרו קדש.

ואחרי כן ראוי לך תרחץ מכל אשמת דבר, כד"א (ישעיה א טז) רחצו הזכו בכל תמרוקי תשובה הראויים.

ואחר רחוך טומאתיך, קנה מדות קנייניות טובות, אחד כל תרדוף אחר המותרות כי אם טוב ארוחת ירק בחומץ באהבת ה'. וזהו כרפס, הוא שאר ירקות מצטמק ויפה לך. והיה הרמז בכרפס מבשאר ירקות, לרמז כי לעצמך תצמצם אך לא לדל, כי אם תמלא כפו כי בצדקה תכונן. וזה רמז באותיות אלו כף ריש, כלומר תמלא כף בעל ריש ועוני. וגם תפייסהו בדברים כי הנותן לרש מתברך בשש ברכות והמפייסו

13. Chida (Simchas Ha'Regel)

R' Chaim Yosef Dovid Azulai

1724-1806

לְיָמוֹד ג' וְהוּא רְמוּזִים צִיּוּמִים וּפְרָחִים בְּסִטְמֵן קָדוֹם לְסִדְרֵי פֶסַח הַשְּׁנֹרֶה בְּפִי כָל יִשְׂרָאֵל מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה מְעוֹלָל. וְאִפְשָׁר לְרַמּוֹז בְּתִיבּוֹת סִטְמֵן זֶה כְּמָה טַעְמִים לִיְצִיאת מִצְרַיִם לְפָנֵי זְמַנָּם בְּתוֹקֵף תְּגִלוֹת בְּסֵעַר מִתְחוֹלָל. בְּרֵם עֵיקַר שְׂרֵשֶׁם מְרִבּוֹתֵינוּ ז"ל וְהַמְפְרָשִׁים. וְאִמְרָתִי לְמוֹמְכֵם דְרָךְ אֲסַמְכְתָּא בְּפֶרֶק בֵּא סִטְמֵן לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל:

בְּט"ו מְלוֹת אֵלֹהֵי הַנְּלוֹת לְפָנֶיךָ נִכְלָל כָּל סִדְרֵי עַל פֶּסַח כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּמִקְוָמוֹ:

קָדֵשׁ. וְרַחֵץ. כְּרֶפֶס. יַחֵץ. מְגִיד. רְחֵצָה. מוֹצֵיא. מְצָה. קָרוֹר.
בּוֹרֵךְ. שְׁלֵחַן עֲזָרָה. צְפוּן. בְּרֵךְ. הַלֵּל. נִרְצָה:

רְמוֹז שְׁנֵי חוּינָא בְּהַאי סִימְנָא טַבְּא. קָדֵשׁ וְרַחֵץ הֵנָּה זֶה בֵּא. רְמוֹז לְסִדְרֵי בְּעַל תְּשׁוּבָה. יִרְאֵה וִירְצָה בְּסִדְרֵי קְדוּשִׁים רַבָּה:

רְמוֹז ג' בּוֹ תְרַמְרֵי הַסִּדְרֵי הַזֶּה מַעֲשֵׂה יָדֵי יוֹצֵר נֶאֱמַן כְּבָרִיתוֹ וְקִים. הַמְכָּה בְּעִבְרָתוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת עַל הַגֵּדֶר בְּעֵים. וְרְמוֹז קְרִיעַת יָם סוּף וְשִׁירַת הַיָּם:

קדש ורחץ. המקדש ורוחץ עצמו מחלאת עולם הזה, על ידי זה ברפם יחץ ר"ל פורקים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כי 'כרפס' הוא פר"ך ס' כידוע והוא עול מלכות, ואמר שהכרפס יחץ נשבר ונמס והולך לו והיינו פריקת עול מלכות. וע"י מרומז בו ג"כ פריקת עול דרך ארץ, כי תואל לו הארץ גלוסקאות וכלי מילת, כלומר שתייה פריקת מווננת לו בריות וזנחת בלא ער בלא עמל וגיעה, והיינו כרפס יחץ

סימני הסדר

קִדְשׁ וְרַחֵץ. בְּרַפְסָם. יַחֲצֵן. מְגִיד. רְחֻצָה. מוֹצִיא. מִצָּה. מְרוֹר. בּוֹרֵךְ. שְׁלַחַן עוֹרֵךְ. צַפּוֹן. בְּרַךְ. הַלֵּל. נִרְצָה:

קדש ורחץ וכו'. אלו ט"ו מלות המה סימן קדום לקדר של פסח. והנה בודאי לא לחנם נתנו סימן זה ואיזה נפקותא יש בו, וכל דבריהם אינם לבטלה. והנה היסוד ושורש העבודה כתב כי נרמזו בו סודות גדולים ונפלאים וסוד ה' ליראיו, אבל ראיתי כי הרבה מפרשי הגדה, גם קדוש זקני בעל ח"ס ז"ל כתבו רמזים שונים צמלות הסדר האלו, גם אני אלך בזה בעקבותיהם הקדושים, ויען כי עיקר המזוה צליל הסדר

הוא להשריש עיקרי ויסודי האמונה בלב אבות וזנים, ע"כ ראיתי לפרש כי צמיצות נרמז מוסר נאה אשר יסובב על כונה זו.

קדש ורחץ. הבא להוכיח ולהדריך את אחריים וללמד להם דעת נרין מתחלה שיקדש את עצמו ולרחוץ אולי ימלאו גם עליו כתמים ופגמים. ברפם ואם יחשוב דעתו מי אנכי שאעמוד במקום גדולים לגדור גדר ולעמוד בפרץ וישוה עצמו לכרפס עניו ושפל כאחד הירקות השפלים ונמוכים על הארץ, נרין לידע יחץ כי לא טוב היות האדם עניו תמיד כי אם לחלאין, כי מה שנוגע צעניני עצמו הרשות צידו אל מה שנוגע

לכבוד ה' נרין שהחלש יאמר גבור אני. אז מגיד רחצה החיוב להדריך בני ציתו ולהגיד להם רחצה רחשו הזכו כי לכבוד ה' תורתו ויראתו, גם העני והשפל נרין להגביה לבו בדרכי ה' להגיד להם רחצה. וגבי צעה"צ נקט לשון זכר רחץ ולבני ציתו רחצה לשון נקיבה, כי הבעה"צ המוכיח נרין לקשט עצמו בכל כחו אם רוצה להדריך אחריים צבחי' זכר, משא"כ בני ציתו ידריכס לאט לאט לתשובה ובקטן יתחיל וילך ממדריגה למדריגה. ועתה הוסיף להציא עיקרי הדברים אשר יעורר עליהם מוציא מוצה ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול צמורה, ועיקר סבת הגלות היא שהיתה צנייהם שנאת חנם, על כן נרין להזהיר ראשונה ע"י להוציא מלבו כל דבר הגורם מזה ומריצה או מחלוקה, וזה מוציא מלבו מנה. שנית עיקר גדול קבלת יסורין צאהבה, כי מאתו ית' לא תלא הרעות, ויקבל הכל צאהבה וצנחה ובסבר פנים יפות פגעים ונגעים כי כולם הם לטובה מיד ה', כמו שפירשתי (ברכות נ"ד). כשם שמזכרין על הטובה כך מזכרין על הרעה, כי הרעה ג"כ טובה היא רק שצפונה וטמונה ואין רואה ומכיר בה, וזה כוונת

נעשה כר — פס כרים של פסים, כמ"ש (תהלים ע"ב ע"ג) פיסת בר צאריך, והוא ריבוי השפע. וכל זה למי שמקדש ורוחץ עצמו, אמנם מגיד רחצה להוכיח גם אחריים, נרין שיהיה צאופן מוציא מוצה ומריצה, כעובדא דלחרן הכהן אוהב את הצריות ועי"י מקרבן לתורה, וגם מרור כורך כלומר לסבול בצבל טרחס משאם ומריצם. ואז יזכה לג' דברים שלחן עורך בעולם הזה לטוב לו, וצפון בוך בעולם הצפון, והלל נרצה שצמו והלולו צפי כל כדכתיב (משלי כ"ח כ"ג) מוכיח אדם אחרי חן ימלא ממתליק לשון.

מרור כורך בין אם נרה ויגון ימלא שהוא המרירות, ובין שולחן עורך שהיא ההללחה והאושר, אם כוס ישועות ישא תמיד יקרא צבס ה' כיון שיש לו יסוד מונח, צפון שהטובה צפונה, ברך נרין לצרכו בין על החסד בין על המשפט תמיד ישיר ויזמר. וזה נצין היטב כוונת תיבות הלל נרצה עפ"י שפירשתי (תהלים קי"ח) "הודו לה' כי טוב" אפילו על הרעה נרין להודות לה', "כי לעולם חסדו" כי גם הרעה נהוגה מחסדו ית', ובקש דהמע"ה "יאמר נא ישראל" כי האיש הישראלי נרין להכיר את זאת ולומר צפה מלא

"כי לעולם חסדו" גם טרם שיצא הטוב צעוד יראה הרע עומד לנגדו, ואז יאצה ה' ויקבל צרצון את הודאתו. וזה פירוש (שם ק"א א') "חסד ומשפט אשירה", אם גם על המשפט אשירה אז לך ה' אומר הקצ"ה מקבל זמירותיו. וזה הלל נרצה, כי אז הלולו נרצה אלל הש"י, משא"כ צמי שמואס ציסורין רק נותן תודה על הטובה אשר רואה עין צעין, אז גם הלולו אין נרצה. וה' הטוב יתן לנו לקיים צנו "היטב איטיב עמך" (צראשית ל"ב י"ב) כי הטובה תסובב ע"י טובה ג"כ, ויהיה מאמריו והלוליו נרצה לפני הצורא ית"ש.

מאמריו והלוליו נרצה לפני הצורא ית"ש.

14. Chassan Sofer
R' Shmuel Ehrenfeld
(1835-1883)

15. Imrei Noam
 R' Meir Horowitz of Dzikov
 1819-1877

אמרי הגדה לפסח - סימן קדש נועם יז

סדר הגדה לפסח

סימן קדש וכו'

'מגיד' רומז על הגדה מילי דחכמתא, והוא נגד 'זנתן לנו את ממונס', על דרך הכחוז (קהלת ז יב) צלל החכמה צלל הכסף. כי חכמת המסכן צויה (קהלת ט טו). גם על פי דברי האר"י ז"ל (סדור ר' קאפיל עג.) אשר 'מגיד' עולה 'אל הויה' העולה 'ון', רומז על פרנסה ועשירות. 'רמזה' הוא נגד 'וקרע לנו את היס'. כי אז רחץ ד' אותם מגילולי מצרים צבחינת 'מקוה' כידוע. 'מוציא' רומז על 'והעבירנו בתוכו בצרבה', כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח פ"ו ד"ה וישע) אשר היס רצה לשטפס, וצא הקצ"ה והושיט ידו והוציאם. 'מצה' הוא נגד 'ושקע צרינו בתוכו', כי תרגום של מי מריצה (במדבר כ יג) הוא מי 'מזותא', רומז על הריב והמחלוקת שהיה להקצ"ה במצרים אלל היס. גם על דרך הרמז 'מצה' במילואו כזה 'מס צדיק הא' עולה 'צר' והוא נגד 'ושקע צרינו' דייקא, כי 'מצרים' הוא אותיות 'צר מים', היינו הצר נטבע במים.

'ברור' הוא נגד 'וספק צרכינו צמדצר'. והוא על דרך הכחוז (דברים ח ד) שמתוך לא צלחה כו' וידעת עם לצבך כי כאשר יישר איש את בנו ד' אלקיך מייסרך. וכחבו המפרשים סמיכות הדברים, דכמו האיש המייסר את בנו, הוא יען שרואה שעושה תמיד עמו טובות, ועם כל זה אינו שומע בקולו, על כן מייסרהו. כמו כן לאשר הקצ"ה ספק צרכינו צמדצר ארבעים שנה בכל מיני טובות, לזאת ד' אלקיך מייסרך אם לא תשמע

א. בעל ההגדה סידר לנו ט"ו סימנים. ולכאורה צריך להבין למה נקט דווקא ט"ו אלו. הלא יש כמה וכמה מצות צלילה זו, מצות ד' כוסות וכדומה. אך נראה דרמזו בזה נגד ט"ו טובות שעשה לנו השם יתברך, כמבואר בפסקא על אחת כמה וכמה טובה כפולה כו'. וכמבואר בדברי מהר"ל מפראג בסקפרו גבורות ד' (פרק ג"ט) אשר כל הטובות נכללים בט"ו, כמו שהיו ט"ו מעלות מעזרת נשים לעזרת ישראל יע"ש.

והנה 'קדש' רומז על המעלה הראשונה שהוציאו ממצרים. והוא על דרך הכחוז (ויקרא יא מה) כי אני ד' המעלה אחכם מארץ מצרים, והתקדשתם והייתם קדושים. 'ורחץ' רומז לאותיות 'רוחץ', היינו שעשה בהם שפטים, ואחר כך רחץ כביכול את מלבושיו, על דרך הכחוז (ישעיה סג א) וכל מלבושי אגאלתי. 'כרפס' הוא נגד 'ועשה צאלהיהם'. והוא על דרך הכחוז (במדבר כב ד) כלחוק השור את ירק השדה, ואמרו ז"ל (עי' רש"י שם, במדבר כ ד) שעוקר הירק עם השורש שלה. ולא כן שאר צמיחת השדה השורש נשאר בארץ, מה שאין כן הירק נעקר עם השורש שלה. וכמו כן הענין של המשפט 'ועשה צאלהיהם', הוא בכוחות השמים שלמעלה, ועקרום עם השורש שלהם. ועל דרך שאמרו חז"ל (ע"ז מה:) הרוצה לעקור עבודה זרה צריך לשרש אחריה. 'יחך' הוא נגד 'והרג את בכוריהם' שהיה בחצי הלילה, על דרך (בראשית יד טו ורש"י שם) ויחלק עליהם לילה.

סימנא

מילתא היא בהני חמשה עשר מלות של הסדר **קדש ורחץ** כו', כי נרמזו בו סודות גדולים ונפלאים מאוד. וע"כ בעבודה זו יאמר גם סימנייה בפה מלא, דהיינו קודם הקידוש יאמר בפה מלא: **קדש**, וקודם הרחיצה הראשונה יאמר: **ורחץ**, וכן כל הסדר עד **נרצה** יאמר ג"כ בפה מלא: **נרצה**. ומהראוי להודיע לאנוש כערכי, כי כל הסדר של הלילה הזה הוא ע"פ גמרא הקדושה, ונתקן עפ"י תקון וסדר העולמות העליונים הקדושים. ומי שהאיר לו השם עיניו שכלו ומעיין בכתבי האר"ז¹, יראה מגודל התיקונים הנוראים של כל הסדר, ע"כ יזהר לומר לפני כל דבר ודבר של הסדר **לשם יחוד** כו' ופסוק **ויהי נועם**. והעיקר שיכוין שבכל דבר הוא עושה נחת רוח ליוצרו ובוראו ית"ש, ויעשה כל דבר בשמחה עצומה, ורחמנא לבא בעי.

16. *Yesod V'Shoresh Ha'Avoda*
R' Alexander Ziskind of Horodna
d. 1794

באר החיים

• **סימני הסדר** •

המוצא אבידה חייב להחזירה לבעליו על פי סימנים, והנה במשך כל השנה כולה מאבד האדם דרגותיו הרוחניות מחמת כח היצה"ר שמתגבר עליו חדשים לבקרים, וסגולת ליל הסדר שיחזירו לו את האבידות שאיבד על ידי שיאמר את הסימנים בפיו.

יסודם של סימני הסדר בהררי קודש, והובאו במחזור ויטרי, שהיה מן הראשונים. כתבו המקובלים (ראה ב"סוד ושורש העבודה" שער ט פרק ו) שראוי לכל אחד להוציא מפיו את הסימנים "קדש, ורחץ" עד "נרצה". צדיקים נתנו טעם לדבר, דהנה קיימא לן (ב"מ כז).

17. R' Elimelech
Biderman

זה יאמר ורחץ, היינו תרחץ עלמך ממעשיך הרעים והמגונים.

אחר כך אמר, כרפס — נגימ' שי"ן טו', ה' פעמים חסד נגימ' ש"ס, והיינו שכוונת הקדושים הללו היתה שתתמשך ההשפעה של ה' חסדים הדוחים ומגרשים להקל"י והגזרות הקשים.

אחר כך אמר, יתך — תראה לצוא לידי כריתת צרימת. שהוא כמו שאנו חולקין המנה לשנים חציה מניחה על השולחן וחציה השניה מניעין תחת הכר, עכ"ל ה' צליעות שם אחד להם רז"ל שם מנה אחת, יען כי שניהם באים ממנה אחת שלימה, כמו כן כל איש מישראל יראה את עצמו כי הוא עם השני נפש אחת, וזה להורות אחדות טו'.

אחר כך אמר, מניד — אם תעשה כן אז תוכה לדבר דיבור לפני הקב"ה.

[ואחר כך עמד ממקומו ליד השולחן והלך לתוך הבית המדרש, ורקד צריקודין ומחולות "ויעטרוך זר תפארה ויתנו לך כתר מלוכה" יותר מחצי שעה. ואחר כך התחיל לומר על הסדר].

18. *Be'eiras Ha'Mayim*
R' Zvi Hirsch of Riminov
1778-1846

לפסח

פתח הרה"ק ואמר, הצעל הגדה רמז צהפיסקא קדש ורחץ דברים גדולים ורמים. ומדוע אמר זאת ברמז ולא אמר כוונתו **צפירוש**, הטעם הוא כי לחכם אין צריך לפרט הדבר כי די לחכימא ברמיזא, ולשוטה ופתי אי אפשר להגיד לו ואסור להגיד לו י"ד.

קדש — קודם כל דבר תראה להמשיך עליך קדושה. ואחר כך תראה להתיישב בדעתך בכח מה תוכל להמשיך עליך הקדושה, על

הביאו לפנינו מצה. לפי שפקרו השלחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפני מנה ועקירת שלחן היא כדי שישאל הבן⁶⁷ ואציו עונה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי פעמים ומיד כשעוקרין מחזירין לפניו והמנה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה מנה זו מרור זה וכדאמר (לעיל לו. ולקמן דף קטו:) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה:

19. *Tosafos Pesachim 114a*

כז ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו יהנה:

וירח. ב' במסורת. וירח את ריח בגדיו. וירח ה' את ריח הניחוח (לעיל ט כא). מלמד שנכנס עמו גן עדן (צ"ר סה כג)⁷⁰. וירח. בגימטריא יום פסח היה צי. ריח צי. בגימטריא ליל פסח. כריח. ב'. כריח שדה. כריח לבנון (שה"ש ד יא). שזכות ריח ניחוח העולה מן הלבנון פירוש בית המקדש (גיטין נו:) ⁷¹ עמד לו (עי' מ"י)⁷².

20. *Ba'al Ha'Turim R' Yaakov ben Asher 1269-1343*

וכשיצאו בני ישראל ממצרים כתיב: ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם³ מלמד שלא יצאו במהומה, אלא מטקסין⁴ בטכסיס ובסדר. אף על פי שיצאו בחפזון כדכתיב: כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, מכל מקום יצאו בסדר ולא במהומה. וכן הוא אומר: וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים, מלמד שעלו מטקסין [ומארגנים] ומזינים בחמשה מיני זין: קשת ואלה ותריס ורמח ותרב. אמר רבי יוחנן: אלו חמשה כלי זין שהקדוש ברוך הוא נתן להן לעלות ממצרים.⁶

21. *Mechilta D'Rashbi Shemos 12:51*

22. *R' Mordechai Krieger*

ועל זה אנו אומרים חסל סידור פסח, לרמוז, כשם שהיה בשעתו בסדר ובמשטר, ולא במהומה למרות חפזון מצרים, כן נזכה לעשותו גם בעתיד, בקרוב נהל נטעי כנה, ואף אותם ינהל בסדר איש על דגלו, פדוים לציון ברינה, אמן כן יהי רצון.

23. Sefas Emes
R' Yehudah Aryeh Leib
Alter of Ger
1847-1905

בדרך נוסף אפשר לבאר טעם הדבר שליל זה נקרא "סדר", כי הנה ישראל נקראו "ראשית" (כ"ר א, א), שהם ה"ראשית" של כל האומות. אמנם בגלות מתהפך הסדר והאומות המציקים לישראל נעשים ראש כמו שכתוב (איכה א, ה) היו צריה לראש, וזה היפוך כל סדר הבריאה שנברא בשביל ישראל שנקראו ראשית.

ולכן ליל פסח – שהיא שעת גאולתן של ישראל שבו חוזרים ישראל ומקבלים את ה"ראשית" וכל הבריאה חוזרת לסידרה ולתיקונה – נקרא "סדר".

ביאור מעלת נתינת ה"ראשית" לישראל על היותה ברשות האומות, דהנה מצד סדר ותכלית הבריאה צריך להעלות את ה"ראשית" לשורשה להקב"ה שהוא מלך הכבוד, וזה מתקיים על ידי ישראל בלבד אשר נותנים את הראשית – דהיינו את הבכורה והחשיבות שלהם להקב"ה, ואשר לכן נקראו (ירמיה ב, ג) קודש ישראל לה' ראשית תבואתו, שהם מיוחדים ומופרשים להקב"ה כתרומה שנקראת "ראשית" הניתנת לגבוה, כמו שכתוב (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו. וכן בכל דבר שבעולם הם נותנים את הראשית להקב"ה.

זה לעומת זה גם עמלק נקרא "ראשית" שנאמר (במדבר כד, כ) ראשית גויים עמלק ואחריתו עדי אובד, שהם ראש לכל האומות, אמנם את כל כח ה"ראשית" והחשיבות שלהם הם נוטלים לעצמם, שמתגאים ופורקים מעליהם עול מלכות שמים, ולכן אין להם אחרית – ואחריתם עדי אובד, ולעומת זה ישראל כיון שמכניעים את עצמם בראשיתם ומבטלים את כח הראשית שלהם להקב"ה – יש להם אחרית.

ומרומז גם בעצם תיבת "ראשית" ועל דרך שדרשו חז"ל (ר"ה טז:) את הפסוק (דברים יא, יב) מראשית השנה ועד אחרית שנה – כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת באחריתה, דכיון שהם רשים בתחילתם יש להם "אחרית".

וזה ביאור מאמר הגמרא (מגילה טז. וברש"י שם) שמרדכי למד את הלכות קמיצת העומר בעת מפלת המן שהיה מזרע עמלק, כי ענין העומר הוא הרמת הראשית להקב"ה, וזה כח הניגוד לקליפת עמלק שמרים ונוטל את הראשית לעצמו.

The Order of the Seder

We have seen that there is a logic and a structure not only to the *Maggid* section of the Haggadah but to the entire Seder. The term "Seder," which denotes organization and structure, does not appear in the Mishnah or the Gemara. Maimonides, however, writes, *Siddur asiyat mitzvot elu be-leil hamishah asar kakh hu*, "The order of performing these commandments on the night of the fifteenth is as follows" (*Hilkhoh Hametz u-Matzah* 8:1). Similarly, he writes of the Yom Kippur service in the Temple, *Seder kol ha-ma'asim she-be-yom zeh kakh hu*, The order of all the acts on this day is as follows" (*Hilkhoh Avodat Yom ha-Kippurim* 4:1). In both contexts, *sefer* is not an empty word; it means that the order is necessary for the proper fulfillment of the *mitzvot*.

Since *Kiddush*, *Birkat ha-Mazon*, *matzah*, *maror*, and so on, all contain a *kiyyum* of *sippur yetzi'at Mitzrayim*, and therefore must remain in their proper places in the overall structure of that *mitzvah*, the term Seder is indeed appropriate.

24. Festival of Freedom
R' Yosef Dov Soloveitchik
1903-1993

25. Mussaf

וְהִתְקַן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מִיּוֹד אֲהַבְתָּנוּ (בשבת: שְׁבֻתוֹת
 לְמַנְחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן,
 אֶת־יוֹם (בשבת: הַשְּׁבֵת הַזֶּה, וְאֶת־יוֹם)

לפסח	לשבוועות	לסוכות	לשבוע ולש"ת
חג המצות	חג השבועות	חג המצות	שמיני עצרת
הקדש	הקדש	הקדש	החג הקדש
זמן חרותנו	זמן שבתנו	זמן שבתנו	זמן שבתנו

(לשבת בְּאַהֲבָה), מִקְרָא קָדֵשׁ יוֹם כּוֹ הַקֶּמֶץ 99, זְכָר לְיִצְיָאָה
 מִצְרַיִם לְסֵדֶךְ עַמּוֹנוֹ בְּיַצִּיט:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל
 דכפין ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח. השתא הקא,
 לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה
 הבאה בני חורין.

26. Hagaddah

This is the bread of destitution that our ancestors ate in the
 land of Egypt. Anyone who is famished should come and
 eat, anyone who is in need should come and partake of the
 Pesach sacrifice. Now we are here, next year we will be in
 the land of Israel; this year we are slaves, next year we will
 be free people.

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חֲיִבִּים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם
 לְהַדִּיר לְבָרֵךְ לְעֹלָה וּלְקַלֵּם לְכִי שְׁעֵשׂוּהָ לְאַבוֹתֵינוּ
 וְלָנוּ אֵת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹווּ. הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת, מִיָּגוֹן
 לְשִׂמְחָה, וּמֵאֲבָל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד
 לְגֵאֲלָה, וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה הַלְלוּיָהּ:

27. Hagaddah

הוא הנה אומר, לא עליך המלאכה לגמר, ולא אתה בן
 חורין לבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה, נותנים לך
 שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר
 פעלתך. ודע מתן שכרו של צדיקים לעתיד לבא:

He used to say: It is not your responsibility to finish the
 work, but neither are you free to desist from it. If you have
 learned much Torah, your reward will be much; and the
 Master of your work is trustworthy to pay you the wage for
 your activity. And know, the giving of reward to the
 righteous is in the future to come.

28. Pirkei Avos 2:3

He resolved the contradictions in the following manner:
 This is **not difficult**. That which David said: "The dead praise not the Lord," this is what he is saying: A person should always engage in Torah and mitzvot before he dies, as once he is dead he is idle from Torah and mitzvot and there is no praise for the Holy One, Blessed be He, from him. And that is what Rabbi Yohanan said: What is the meaning of that which is written: "Set free among the dead, like the slain that lie in the grave, whom You remember no more" (Psalms 88:6)? When a person dies he then becomes free of Torah and mitzvot.

29. *Shabbos 30a*

יהללו יה הכי קאמר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות קודם שימות שכיון שמת בטל מן התורה ומן המצוות ואין להקב"ה שבה בו והיינו דאמר ר' יוחנן^א מאי דכתיב^ב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות ודקאמר שלמה ושבה אני את המתים שכבר מתו שכשחמאו ישראל במדבר עמד משה לפני הקב"ה ואמר כמה

30. *R' Yehudah Ha'Levi*

1075-1141

Servants of time are servants of servants;
 the servant of G-d alone is free.
 Thus when every human seeks his share,
 my share is G-d, says my soul.

עבדי הזמן

עבדי זמן עבדי עבדים הם -

עבד אדני הוא לבד חפשי:

על פן בבקש כל-אנוש חלקו

"חלקי אדני!" אמרה נפשי.

השובבות, החרות העליונה ביותר - נפשי ישובב יחני במעגלי צדק למען שמוי (תהלים כג, ג).

- דברים אלה אמר לי מרן הרב זצ"ל, אחרי תשובה על שאלותי בעניינים פנימיים של קבלה, וכשאמר את הדברים בערו פני הרב כלפידים, והבינותי את פירוש דבריו, שכאילו התכוון לומר לי, כי אל גובה תפיסתם של מושגים כאלה, מגיעים רק כשנמצאים בדרגת חירות עליונה זו.

מרן הראי"ה קוק זצ"ל ביאר כי החירות עניינה שיהא האדם נאמן לתכונה הטבעית, לעצמאיות הפנימית והמקורית שלו, לתכונה הנפשית של צלם אלקים אשר בקרבו, כך מרגיש האדם את חייו באמת, שהם שוים בערכם.

ולחיפך, העבדות שעניינה להיות משועבד לגורם חיצוני לו, אין תוכן חייו והרגשתו מאירים בתכונתו הנפשית העצמית, אלא לפי מה שטוב אצל האחר ששולט עליו ומכוון את תכונתו.

"ואנחנו לאורה הפנימי של החירות העצמית הזאת, "חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות, נסע ונלך ונבליט יותר ויותר את עצמאותנו הרעננה הפנימית שקנינו על-ידי גילוי שכינה..." (עולת ראייה ח"ב עמ' רמה).

31. *Rav Avraham Yitzchak*

Ha'Kohen Kook

1865-1935

לסיום נביאת מתוך ספר שיחת אבות (פירושים, פרק ו).

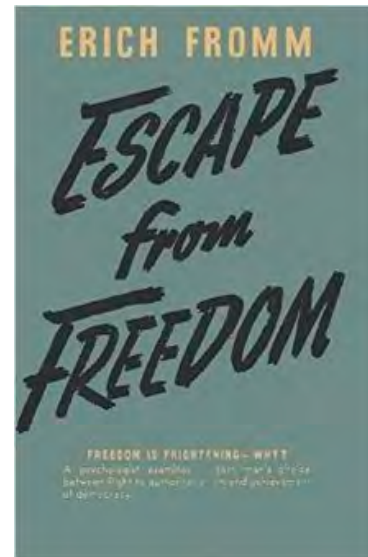
בשעת רצון סיפר מרן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל להגאון הרב משה צבי נריה זצ"ל, דברים ששמע מפי רבו, מרן הראי"ה קוק זצ"ל:

"חופש, דרור, חירות- אלו הן מידות שיש בהן גבולין, אולם מידת החירות הכי גבוהה שאליה התפלל דוד המלך זוהי מידת

Can freedom become a burden, too heavy for man to bear, something he tries to escape from?..Is there not also, perhaps, besides an innate desire for freedom, an instinctive wish for submission?

— Erich Fromm —

32. Erich Fromm

1900-1980

Wikipedia

Fromm distinguishes between 'freedom from' ([negative freedom](#)) and 'freedom to' ([positive freedom](#)). The former refers to emancipation from restrictions such as social conventions placed on individuals by other people or institutions. This is the kind of freedom typified by the [existentialism](#) of [Sartre](#), and has often been fought for historically but, according to Fromm, on its own it can be a destructive force unless accompanied by a creative element - 'freedom to' - the use of freedom to employ the total integrated personality in creative acts. This, he argues, necessarily implies a true connectedness with others that goes beyond the superficial bonds of conventional social intercourse: "...in the spontaneous realization of the self, man unites himself anew with the world..."

In the process of becoming freed from authority, we are often left with feelings of hopelessness (he likens this process to the individuation of infants in the normal course of [child development](#)) that will not abate until we use our 'freedom to' and develop some form of replacement of the old order. However, a common substitute for exercising "freedom to" or [authenticity](#) is to submit to an [authoritarian](#) system that replaces the old order with another of different external appearance but identical function for the individual: to eliminate uncertainty by prescribing what to think and how to act. Fromm characterizes this as a [dialectic](#) historical process whereby the original situation is the [thesis](#) and the emancipation from it the [antithesis](#). The [synthesis](#) is only reached when something has replaced the original order and provided humans with a new security. Fromm does not indicate that the new system will necessarily be an improvement. In fact, Fromm indicates this will only break the never-ending cycle of negative freedom that society submits to.

Jocko Willink:**The Relationship Between Discipline And Freedom**

Instead of avoiding weaknesses, try attacking them. Don't like running? Go run. Uncomfortable speaking to groups? Volunteer to teach a class at work. Afraid to email your boss on that tough topic? Send the email. I spoke to Jocko Willink, author of "[Discipline Equals Freedom: Field Manual](#)", about the connection between discipline and freedom, some of the mental and physical disciplines he practices, some strategies for conquering weaknesses, how technology can help or hurt relationships and how he transformed his life after creating a discipline.

Willink was a Navy SEAL for 20 years, rising through the ranks to become the commander of Task Unit Bruiser—the most decorated Special Operations Unit of the Iraq War. After retiring, Jocko continued on the disciplined path of success, co-founding Echelon Front, a multi-million dollar leadership and management consulting company, writing the #1 *New York Times* bestseller *Extreme Ownership*, the children's book *Way of the Warrior Kid*, and creating one of the top-ranking podcasts, JOCKO PODCAST.

Dan Schawbel: What is the connection between discipline and freedom? How does this build off your previous book, *Extreme Ownership*?

Jocko Willink: While Discipline and Freedom seem like they sit on opposite sides of the spectrum, they are actually very connected. Freedom is what everyone wants — to be able to act and live with freedom. But the only way to get to a place of freedom is through discipline. If you want financial freedom, you have to have financial discipline. If you want more free time, you have to follow a more disciplined time management system. You also have to have the discipline to say "No" to things that eat up your time with no payback—things like random YouTube videos, click-bait on the internet, and even events that you agree to attend when you know you won't want to be there. Discipline equals freedom applies to every aspect of life: if you want more freedom, get more discipline.

It builds off of the last chapter in *Extreme Ownership*, when I briefly explained my personal operating system and how it tied into leadership. *Discipline Equals Freedom Field Manual* gets granular in explaining the implementation of personal discipline in life. It explains how to get on the path of discipline — and stay there.

Schawbel: Can you talk about some of the mental and physical disciplines you practice on a daily basis?

Willink: No one wants to hear this, but step number one is to wake up early. That is where it starts. It does take discipline to get out of bed early, but that sets the tone and the pattern of discipline for the rest of the day.

The next thing to do is exercise — do something physical. Again, that takes discipline, but it gives you momentum in the right direction. Exercise also has real physiological impacts on the body and mind that pay dividends all day.

One of the best mental disciplines for people to implement is simply putting together a schedule or a task list and actually executing it. Write the list or the schedule the night before, and then do what you said you would do. Life becomes much better when you do that.

Discipline is Freedom

Schawbel: What are some strategies for conquering your weaknesses and potentially turning them into strengths?

Willink: Step number one is not to run from them. We all have a tendency to avoid our weaknesses. When we do that, we never progress or get any better.

Although all these actions will be uncomfortable at first, you will get more comfortable over time. As you continue to spend time attacking your weaknesses, over time, they will become strengths.

Schawbel: What are some disciplines for using technology less and focusing on deep personal relationships more?

Willink: I am not anti-technology at all. I don't think technology hurts relationship in business or in life. In fact, it can help—as long as the technology is used to augment relationships and doesn't become the main conduit of interaction.

I text message and email with friends and clients all the time. There is nothing wrong with that. But it is also important to know that texts and emails have limits. There are situations where a phone call or a face-to-face visit are needed.

Also, there are times where technology can hurt a relationship. Obviously, talking to a person that is staring at their phone doesn't build anything but annoyance and frustration. Even constantly checking your phone is not good. Who is it that you think is calling or emailing or texting you that absolutely MUST hear from you RIGHT NOW? The President? Elon Musk? Dwayne "The Rock" Johnson? Sorry to break it to you, it's not them. In fact, your phone buzzing probably isn't even a person—it's a robocall from a solar installation company trying to drum up business.

So. Don't look at your phone every three seconds. Instead, try looking at the person that is talking to you.

Schawbel: Can you share an example of how you transformed your life after creating a discipline and sticking to it?

Willink: Basically everything positive in my life has come from discipline. I didn't make it through SEAL Training based on my natural athletic abilities; no, I had the discipline to train hard in preparation and then work hard during the training. My career in the SEAL Teams was not based on some intrinsic gift, but rather on the willingness to do what needed to be done, and to do that day after day. I did well in college not because of some supreme intellect, but because I had the discipline to study hard. When I was inspired to write books, that inspiration didn't sit down and start typing for hundreds of hours; no, it was the discipline that actually put the words on paper.

And that is the real message: If you want to transform your life in a positive way, that transformation will not happen by itself. You need to make it happen. You need to do the work. You need to put in the hours, the days, the weeks, the months, and the years. You need to get on the path and stay on the path—the path that leads to the positive transformations, the path that leads to a better you, the path that leads to freedom.

And that path is the hard path. The tough path. The relentless path. It is the path of Discipline. And the path of Discipline is the only way. Discipline Equals Freedom.

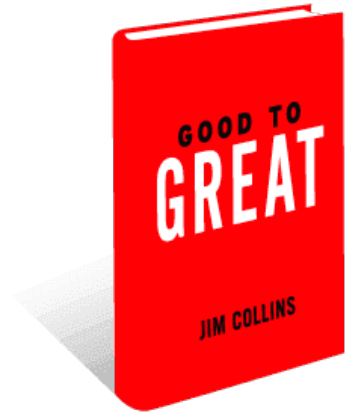
34. Jim Collins

Greatness is not a function of circumstance. Greatness, it turns out, is largely a matter of conscious choice, and discipline.

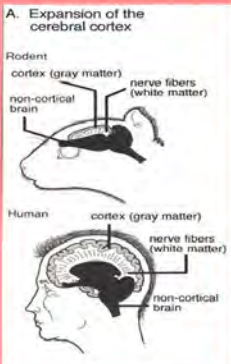
— James C. Collins —

AZ QUOTES

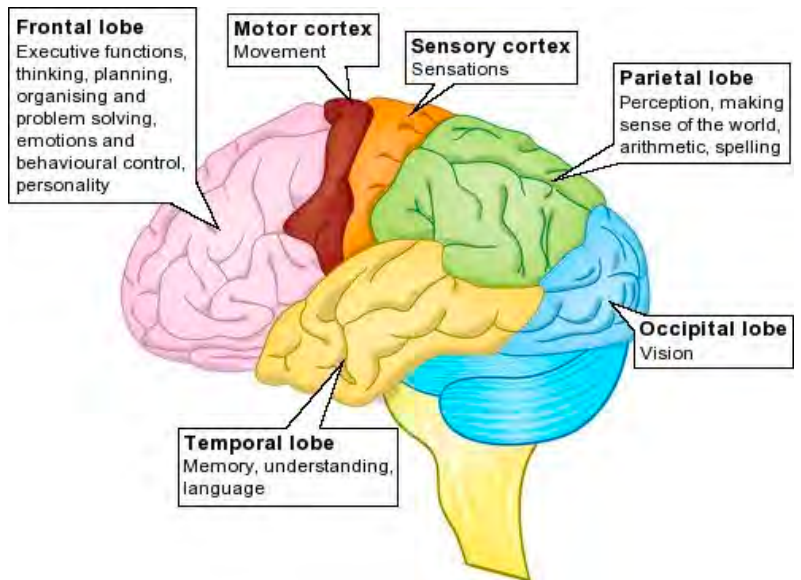

35. Executive Function

Animal vs. Human Brains

- Animals have much less cortex (gray matter) and much shorter nerve fibers than humans.
- The Cortex is where higher brain functions like thinking take place.
- The non-cortical brain is involved in reflexes and emotional reactions.

‘On Freedom’ Review: Nudged to Be Free

THE WALL STREET JOURNAL
WSJ

We can lose our way when offered too many choices. But are we at liberty when social forces can step in to correct all our personal blunders?

36.

By Richard A. Epstein

Feb. 27, 2019 7:05 p.m. ET

The major challenge of legal and political theory is to develop an account of what it means for people to be free. Historical efforts to answer that question typically have emphasized the correlative rights and duties for all individuals: No one thinks that any coherent notion of liberty lets everyone do just what they want, the rest of the world be damned. A world in which everyone can kill everyone else would breed massive individual and collective insecurity, and private contracts are not sufficient to either secure bodily integrity or protect property rights. There are impossible transactional obstacles in asking every person, born or unborn, to independently make arrangements with all others on these critical topics. Even in a free society, these basic rules of the game have to be defined and imposed collectively.

But there are limits. To echo the famous words of John Stuart Mill in “On Liberty,” it won’t do to say baldly that no individual is allowed to do any act that harms another. By that measure, market competition would need to end, because it harms losing competitors, and building on one’s own plot of land must be prohibited if it obstructs someone else’s view. Subjecting such actions to legal sanctions would leave no one with the freedom to do anything. Thus every legal system defines actionable harms relatively narrowly, usually restricting them to the use of force and fraud against other individuals. The duties imposed by such a regime are clear; they can be applied to any society large or small; and they place all individuals behind a perimeter of rights that will then allow them to develop their talents and personal relationships more or less as they please.

A reader should expect that any work called “On Freedom” would address the strengths and weaknesses of this standard account. But Cass Sunstein, a distinguished and prolific Harvard Law School professor, pursues a different, and ultimately unpersuasive, agenda his new publication. “On Freedom,” which is more of a pamphlet than a book, focuses largely on the psychological states of people grappling with illness, smoking, drinking, drugs and economic insecurity. His opening passage asks a rhetorical question: “Does freedom of choice promote human well-being? Many people think so.” But he sees a huge catch: “What if people do not know how to find their way?” In the modern world, he suggests, individuals lose their way when confronted with too many choices, about everything from where to live to whom to marry.

At this point he introduces his key notion: “navigability”—the best way to get from here to there. “When life is hard to navigate,” Mr. Sunstein writes, “people are less free.” Indeed, for Mr. Sunstein, these obstacles “create a kind of bondage.” Bondage, however, without a taskmaster. By that one verbal ploy, the author turns to talking about all-too-human mistakes that have nothing to do with political freedom.

A system of laws keyed to force and fraud maintains a relatively narrow scope. But preserving freedom becomes much more fraught if social and legal forces mean that someone—the reader is never quite clear who—has the right to step in to correct the full range of individual blunders. For Mr. Sunstein, two arcane tools help achieve his ambitious ends: “nudges” and “choice architecture.” Neither works.

By nudges, Mr. Sunstein means interventions that supposedly leave individuals freedom of choice but subtly steer them in certain desirable directions. These nudges can take the form of simple reminders to stop overeating; of automatic savings plans that employees are enrolled in unless they opt out; even of physically placing healthy foods more prominently on supermarket shelves. Taken together, Mr. Sunstein’s small “nudges” add up to a broad and ambitious agenda to uplift human conduct.

But which of us deserves the exalted position to design and impose nudges on others, and for what ends? Mr. Sunstein rightly warns against an Orwellian world, and quotes the famous last line of “1984,” about the fallen hero Winston Smith: “He had won the victory over himself. He loved Big Brother.” Yet Mr. Sunstein never quite explains why nudges couldn’t be used to steer people into an Orwellian state.

Mr. Sunstein’s notion of “choice architecture” fares little better. He defines this term loosely as “the environment in which choices are made.” But which social planners should be allowed to play the role of shaping that environment and how long can they keep that role? What institutional norms and safeguards will protect everyone else against these overseers’ own cognitive impairments, ideological blind spots or corrupt motivations? Mr. Sunstein never tells us who is fit to correct the mistakes of others.

Indeed, the author avoids any systematic account of his subject, instead invoking multiple rhetorical devices that make the argument painfully difficult to follow. His exposition is punctuated by a flurry of literary quotations, copious references to Adam and Eve, and just-so stories of how fictional individuals (Ted and Joan) may be “glad” to be induced to quit smoking and drinking by socially chosen guardians. He makes no reference to the extensive literature about how best to (voluntarily) treat these common problems. Ted and Joan can ask friends for advice, go online, check into rehab or privately hire life coaches, trainers and psychiatrists. Court-appointed guardians can be provided in extreme cases. Mr. Sunstein never explains why these decentralized market strategies are inferior to his preferred choice architects.

Sadly, Mr. Sunstein’s emphasis on personal disorders like smoking or alcoholism leads him to ignore or understate real threats to human freedom from private force, or fraud, or political faction. How does a free society best regulate pollution? Does a free society need, or should it even tolerate, labor market regulation? How should it design and pay for physical infrastructure? Enforce antitrust laws? Readers will have to look elsewhere for answers to such questions, all of which turn crucially on questions of individual freedom.

Mr. Epstein is a professor of law at New York University, a senior fellow at the Hoover Institution and a senior lecturer at the University of Chicago.

38. *Chulin* 137b

אמר ליה מאן ריש סדרא בבבל אמר ליה אבא אריכא
אמר ליה אבא אריכא קרית ליה דכירנא כד הוה יתיבנא
אחר י"ז שורן אחוריה דרב קמיה דרבי ונפקי זיקוקין
דנור מפומיה דרב לפומיה דרבי ומפומיה דרבי לפומיה
דרב ולית אנא ידע מה הן אמרין ואת אבא אריכא קרית
ליה

Rabbi Yohanan said to Isi: **Who is the head of the yeshiva [reish sidra] in Babylonia?** Isi said to Rabbi Yohanan: It is **Abba the tall**, i.e., the *amora* Rav. Rabbi Yohanan said to Isi: **You call him Abba the tall**, in such a familiar manner? **I remember when I sat seventeen rows behind Rav**, who sat **before Rabbi Yehuda HaNasi**, and **fiery sparks emerged from the mouth of Rav to the mouth of Rabbi Yehuda HaNasi**, and **from the mouth of Rabbi Yehuda HaNasi to the mouth of Rav**, and **I did not know what they said**, due to the profundity of their discussion. **And yet you call him Abba the tall?**

37. *Shemos Rabba* 38:3

ומי ירד לשם אמר רבי חמא מי שאינו רגיל לעשות
תלמודו סדרים סדרים ובועט, שנאמר (איוב י, כב): צלמות
ולא סדרים. (מלאכי ב, ז): ותורה בקשו מפיהו, אם יגע
בה אלו לא דיו אלא שהוא נעשה תלמידו של הקדוש
ברוך הוא, שנאמר (ישעיה נד, יג): וכל בניך למודי ה', וכן
(ישעיה ל, כ): ולא יכנה עוד מוריק והיו עיניך ראות את
מוריק.

39. *Shemos 40:4*

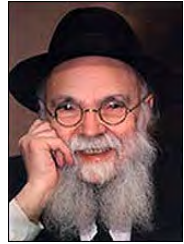
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשְּׁלֶחָן וְעָרַכְתָּ אֹתוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה
וְהַעֲלִיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ:

Bring in the table and lay out its due setting; bring in the lampstand and light its lamps;

וְתַעַל יֵת פְּתוּרָא וְתַסְדֵּר יֵת סְדְרָה וְתַעַל יֵת מְנִרְתָּא וְתַדְלַק
יֵת בּוֹצִינְהָא:

40. *Targum Unkelus*

41. *Rav Avraham Pam*
1913-2001

There were a few expressions that bothered Rabbi Pam. He did not like when people would talk about the "Amahliger yohrin," the good-old-days, when everything was so pure.

He felt that we must do our best to improve our generation without deriding it. And, if someone felt that it was once better, he did not want them lamenting the fact. Rather, he wanted to see them act in a way that would raise the level of this generation.

He stressed the need to be exacting when speaking. He asked his students to refrain from the vernacular that infiltrated the Yeshiva world from the street. He felt it was unbecoming for them to express themselves in a less than articulate manner and once told the boys that they should remove "whatchamacallit" from their vocabularies.

A close disciple approached him after one lecture. "What is wrong with 'whatchamacallit'?" he asked "It shows you are not thinking." he replied

ממהדורא אחרת

42. Da'as Torah
R' Yeruchem Levovitz
1873-1936

והזוהירה באזהרות חמורות על שמירת חוקותיהם, וישראל היו נוהרים בזה מאוד, כאשר נראה כן ממעשה דבן שלומית (ויקרא כד, י) שעמד וגדף על שלא הניחוהו ליטע אהלו בתוך מחנה דן. ועוד מצינו (ערכין יא): שמשורר ששיער חייב מיתה, ולכאורה מה בכך? הלא שניהם מקדושה אחת הם, שניהם בני לוי? ואין לומר הטעם מפני שמשורר מצווה על השירה, וענשו הוא על ביטולו מן השיר, כי הרי אע"פ שלא ביטל מהמלאכה המוטלת עליו הוא חייב מיתה, ומה בכך איפוא אם אחד יעזור מעט לחברו הלוי בסגירת הדלתות?

אני נתחנתי בקלם מקום שם היו זהירים מאוד בענין של סדר. הסבא זצ"ל מקלם היה כועס אם לא העמידו את הכסא במקומו ובדיוק, כמו על מעשה דחלול שבת.

אני ירשתי ממנו בגד אשר היה נראה כבגד חדש ממש, והוא ז"ל נשאו שלשים שנה. והנה אצלנו אם הקמטים שבמכנסים נראים יפים תמיד, הסיבה היא רק מפני שאנו מביאים המכנסים לחיט בכל חודש לתקן הקמטים, אבל בקלם לא עשו כן, אלא הבגד היה עומד בעינו זמן רב מפני שנוהרו מאוד בשמירתו.

הסבא זצ"ל לא הטה לעולם עיניו להביט אל הצדדן, ואם היו רואים בקלם אדם המביט לצדדן שלא לצורך גדול, היתה זאת שם לחרפה גדולה. ואני בכואי

לקלם כפעם הראשונה, נכנסתי בשעת תפלת המעריב — בקלם ארכה תפלת המעריב כשעה שלימה — ובית "התלמוד תורה" לא היה יותר גדול מחדר זה שאנו נמצאים עכשיו, ואף שחשקי לראות את הסבא זצ"ל היה גדול מאוד, כי לא ראיתיו עד אז, ואעפ"כ לא הרימותי עיני להסתכל בו, ולא ראיתיו עד למחר, פחד כזה היה שורר שם בענין הרמת עין! ואם לפעמים אירע שהסבא זצ"ל נטה את ראשו, היתה אז באמת סיבה גדולה על זה אשר היה נחיצות לראות, וגם אז היה מטה כל גופו להסתכלות, אבל לא צדד לעולם עיניו לבדנה.

אנו מניעים פעמים אין מספר הכובע ממקומו שעל ראשו, לפעמים אחורי הראש, ולפעמים לצד ימין או לצד שמאל, אבל הסבא זצ"ל היה משים כובעו על ראשו פ"א ביום כראוי, ומאז ואילך לא היה הכובע זע כלל ממקומו כל היום, אפילו לא כחוט השערה.

הסבא זצ"ל היה אומר שסדר דומה לקשר שבשלשלת של מרגליות, שאף שהעיקר הלא הם המרגליות, והקשר שבשלשלת הלא הוא באמת רק דבר טפל, אבל מ"מ אם יתירו זה הקשר הנה יפלו כל המרגליות ארצה. כן הוא ענין של סדר, סדר הוא השומר כל טוב שבעולם, אע"פ שהוא לעצמו איננו אלא דבר של טפל. אם האדם הוא מסודר אז התורה והתפלה וכל המצות שלו שמורים הם ובטוחים בקיומם, ואם לאו ח"ו כל המרגליות יפלו ארצה. צריך האדם לקום משנתו בזמן קבוע, להתפלל בזמן קבוע, להתחיל לימודו בזמן קבוע, וגם לפסוק מלמודו צריך להיות בזמן קבוע. הסבא זצ"ל היה מספר בשם הגר"ח זצ"ל מוולוז'ין, שכשמגיעה לדוגמא שעה י"ב, הזמן שקבע לו אדם לגמור סדר לימודו, צריך הוא לפסוק בין תבת "אמר" לתבת "רבא", ולהניח את תבת "רבא" ל"סדר" הבא. אין לשנות הסדר אפילו אם ירעמו ויברקו סביבו, הסבא זצ"ל לא היה שומע שום אמתלא לביטול סדר, אפילו מחלה לא היה תירוץ לפניו, "סדריו" היו ארוכים הרבה יותר מ"סדריו" שלנו, אצלנו כל ה"סדר" נמשך כג' שעות, אבל "סדריו" שלו היו של ח' שעות לימוד התורה בלי כל הפסק יהיה מה שיהיה, ואע"פ שהיה מסוכן גדול לא היה מקצר בסדריו. וספרו לי שפעם אחת נשמע בקושי לבקשת ב"ב לישכב לישן כחצי שעה, ואחר שישן רבע שעה קם כלביא ואמר אוי! עצלות גדולה מאוד! תולה היה שינתו רק בעצלות! סדריו לישן היו ג' שעות בלילה, וחצי שעה ביום. בשבת היו אוכלים בקלם לפני קה"ת, ואחר התפלה היה הסבא זצ"ל דורש כמה שעות, ובקיץ היו הולכים לביתם ביום ש"ק בשעה ד'. כל הכריאה כן מתנהגת בסידור נורא, לו איזה דבר-שהוא ישנה זמנו אפילו כחוט השערה, הלא היה העולם חרב מיד, למשל אם השמש יהיה זורח במקום רגעים אחדים, הלא מיד היו יוצאים חורבנות נוראים ח"ו. הנה מכאן לראות שסדר אינו רק קשר שבשלשלת מרגליות כנ"ל, אלא סדר הוא אמנם דבר אשר הכל תלוי בו, ובלעדו לא יוכל להתקיים שום דבר, סדר הוא לעיכובא, סדר הוא מן המעלות היותר גדולות, וכמעט שהוא עטרת כל המעלות. (ועיין בשער הדעת חומש בראשית).

43. *Michtav Mei'Elīyahu*
R' Elīyahu Deseler
 1892-1953

דגלי מדבר

יש ג' גדרים של סדר : א. יש סדר לשם סדר, כי הרואה נהנה במערכות מסודרות (מפני שהוא משל לסדר פנימי, ש"הבל בסדר", בתוך האדם ואין סתירה בין רצון לרצון בו). ב. יש סדר לשם תוצאותיו, שידעו היכן למצוא כל דבר, וכדו'. ג. יש סדר לשם התאחדות הפעולה, כגון במכונה שכל חלק צריך שיעשה פעולתו במקומו כדי שיצא תכליתם בין כולם. וכשם שהחלקים בפירודם לא יפעלו, כך אי אפשר להם לשמש בערבוביא, והחיבור צריך להיות דווקא בסדרם הנכון.

ברוחניות נדרש הגדר השלישי. פירוד של יחידים, וכן פירוד של אגודות אגודות, מונע התכלית, אבל גם הערבוביא לא טובה. אלא כל יחיד צריך להתפתח על פי המדות והכלים החיצונים המתאימים לו, ובתוך חוג אנשים המסוגל לו ; ואע"פ שדרכי היחידים ושל החוגים משונים זה מזה, צריך שכל הדרכים יובילו למקום אחד, לשלמות. ואם בסביבה אחת מתחילים בעבודה על פי מדה ידועה אחת, ובסביבה אחרת על פי אחרת, כגון מוסר וחסידות הרי כדי להגיע לשלמות צריך שסוף סוף ילמדו זה מזה, וילמדו כל המדות, כל אחד על פי דרכו.

וכן תכלית הבריאה יושג ע"י צירוף עבודת כל הפרטים בדורותיהם על פי מצביהם ומדותיהם המשונים זמ"ז, ומ"מ יש אופי המשותף לבני דור אחד לבדם («דורו של חזקיהו», «דורו של יהודה בן בבא»); נמצא שהתאחדות הפרטים צריך להיות בהדרגה וסדר מדויק, אשר בתוכו יש חוגים בתוך חוגים, המחולקים זמ"ז ומ"מ משלימים זל"ז. *

דבר זה למדנו מדגלי מדבר, שהיו חונים איש על דגלו «שהי ניכרים ראובן לבדם וכו'» (ילקוט תרפ"ד); היי' שידעו להתאחד על פי כוחותיהם וסביבתם כראוי בדקדוק, והי' חשבון מדויק בשכינותם זל"ז (עי' רמב"ן — במדבר ב' ב' — בשם המדרש, בפרטות : «יהודה... מלוכה... יששכר תורה... זבולון... עשירות... ראובן בתשובה וגד גבורה, ושמעון באמצע לכפר עליו, ושניים יסעו, שהתשובה היא שניי' לתורה...») כי סוף סוף צריכים כולם להשלים זל"ז ולהצטרף לתכלית אחת. וסידור זה הוא בעצמו שמירה לבל יטעו ויתחלפו הפרטים, ותשמר האחדות. ועי"ש (תרפ"ז) «כאישון עינו — אשרי אוזן שמעה זאת! עד היכן חבבן ושמרן ונצרן — עד כדי כאישון עינו! ...שיעשו משכן... ולא עוד אלא שעשה להם דגלים ל ש מ ו ר».

44. *Aléi Sfor v. 2*
R' Shlomo Wolbe
1914-2005

דבר

יעד ראשון

בתפילת מעריב אני אומר: „ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו“. סדר מדויק להפליא שורר בעולם, הן באבני-ביני הקטנטנים שלו כמו האטום והתא והן בגופי-שמיים האדירים כשמש וירח. סדר זה מעיד על רצון השולט בעולם — רצון הבורא ית'. זהו אחת הראיות החותכות על האמונה — אם יש בכלל צורך בראיות, — כי „עולם בלתי-מסודר“ לא נוכל לתאר לעצמנו אפילו בדמיון. מאידך לא ייתכן עולם מסודר בלי מסדר, והוא הבורא ית'.

גם בעולם הקטן שהאדם צריך ליצור לעצמו בחייו יש מקום ליחס זה בין סדר ורצון: אם אנו רואים אדם מסודר בעבודתו, אנו מבינים שהוא בעל רצון חזק. על אדם בלתי-מסודר נחרץ משפט: או אינו רוצה לעבוד, או — רצונו חלש מכדי לסדר עצמו ועבודתו. ואם בעבודה של דרך-אין הדברים אמורים, בעבודת השם עצמו. עבודה אמיתית לא תתכן בלי סדר!

הסדר השרר בעולם הגדול מעיד על חכמת הבורא. כמ"ש „ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו“ (יש' ג, י"ט). כך הוא גם כן בעולמנו הקטן: כדי לעמוד על הסדר הנכון בחיינו, עלינו לקבוע אותו בחכמה, בנייה ובעצת. ואז הוא יחזיק מעמד. ישער, איפוא, כל אחד בעצמו: מה אני רוצה להשיג בעבודתי? וכאשר יעמוד על זה בבירור, ישאל את עצמו: מה אני יכול לעשות כעת לפי כוחותי כדי להשיג את מטרתי? על שתי שאלות אלו הוא צריך לדון בכובד-ראש; אל ידרוש מעצמו יותר מכפי כחו, אך גם לא מעט מדי. מתוך בירורים אלה הוא יגיע לקביעות סדר פרטי ליומו ולילו, ליוס-חול שלו ולשבטו. ברי-דעת יקבע לעצמו סדר נכון: לא יעמיס על עצמו יותר מדי כדי שלא יתמרד נגדו אחר-כך. הוא יקח לעצמו זמן מספיק לשינה, לארוחות, למנוחה ולשיחה, אך לא יותר בשום אופן על קביעות הזמן לתפילה מסודרת ועל קביעות סדרים חזקים ללימוד תורה. חזקים עלינו דברי חז"ל בסנהדרין ז, ע"א:

„אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנא' פוסר מים ראשית מדונו.“
רש"י: „תחילת דינו לעתיד לבא על דברי תורה — שלא עסק בתורה, שפוסר תורה מעליו היא ראשית מדונו. תורה נמשלה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים.“

תוס': „והוא דאמרינן בפרק כמה מדליקין דף לא, ע"א ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה — התם באדם שפוסק בתורה מיירי, אי נמי ששואלין לו תחילה על משא ומתן באמונה ומי"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה.“

הרי אדם שעסק בתורה שואלים אותו עוד אם קבע עתים לתורה. היינו אם היו לו סדרים לעסק בתורה, כי הבל גדול הוא בין אדם שלמד תורה אבל בלי סדרים קבועים ובין מי שמסודר בלימודו שבדואי זה האחרון יצליח לאין ערוך יותר. וגם התוס' במשא ומתן כדי פרנסתו חייב לקבוע עתים לתורה ועל עסק התורה הוא ראשית ועיקר דינו!

מעשה ראשית ההתלמדות שלנו כ"סדר" היא ההתבוננות: מה אנתנו רוצים? כאשר מצאנו תשובה על שאלה ראשונה זאת, נשאל עצמנו: מה אנתנו, כפי מצבנו כעת, יכולים לעשות כדי להוציא רצוננו אל הפועל ממש? אחרי זה נקבע לעצמנו את סדר יומנו: מתי לשכב ומתי לקום, מתי להתפלל וכמה זמן לתת לעצמנו לארוחת-בוקר, וכן סדר כל היום. ונדע כלל גדול זה: סדר מעיד על רצון, ורצון אמיתי מוכרח להתבטא בסדר!

גם לבני קביעת סדר היום נוהג הכלל הגדול בעבודה: תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מעט תפסת. קביעת הסדרים צריכה להיות כך שהאדם לא יריגש את עצמו יותר מדאי כבול, כי אם הסדר יותר מדאי מיצר לו, הוא עלול לעורר את כח המרידה ולפרוק מעל עצמו כל על הסדר.

יעד שני

אם קבענו לעצמנו כבר את סדר יומנו, שומה עלינו לשמור אותו בעקביות, ואין זה מהדברים הקלים. ברם, עלינו לדעת כי ההצלחה בעבודה תלויה בזה. הרש"י מקלם ז"ע ממחיש את ענין הסדר בציור משרשרת של מרגליות. שיש לה מנועול קטן, אם נחקור מהו העיקר — המרגליות או המנועול? לכאורה המרגליות הן העיקר. אך אם אין המנועול, מתפורת כל המרגליות ונשארים עם החוט לבד — הרי בכ"ן המנועול הוא עיקר גדול! והנה האדם הוא צרור מרגליות: הוא מלא כוחות, כשרונות, מידות ומעלות. הסדר דומה למנועול של השרשרת. והנה אם אין לאדם סדר, מתפורת כל מעלותיו והוא נשאר צרור וריק, אם כן — איזה עיקר גדול הוא הסדר!

שמירת הסדר צריכה תמיד חיזוק: פעם צריכים להפסיק שיחה נאה באמצע בגללו, פעם — לחזול מעסק חביב, פעם צריכים להתגבר על חולשה גופנית ופעם לדחות איזה ענין חשוב. אך בזה הכלל הוא: עקשן יצליח.

יש לקבוע זמן קצר של כמה דקות בערב לפני השינה לסקור את היום איר-נשמרו הסדרים. (אדמו"ר קיים בעצמו במשך שנים מאמר ר"י „יפקדם לבקרים ולרגעים יבחנום“ (שע"ת ב, טו) ורשם כל יום מה עשה בכל דקות היום!)

ועד שלישי

אמר רבא מיום שחרב בית המקדש כל יום ויום קללתו מרובה משל חברו שנא' בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר — הי בקר, אילימא בקר דלמחר — מי ידע מאי הוי! אלא דחליף, ואלא עלמא אמאי מקיים? אקדושה דסידרא ואיזא שמיא רבא דאגדתא שנא' ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים, הא יו' סדרים — תופיע מאופל! רשי"י: „אקדושה דסידרא — סדר קדושה שלא תקוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרוממו והו' כעוסקי בתורה וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתיים, קדושת השם ותלמוד תורה, חביב הוא, וכן יהא שמיא רבא מברך שעונין אחר האגדה שהדרשן דורש ברכים בכל שבת והיו נוהגין כך ושם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם” (סוטה מט, ע"א).

כאשר בית המקדש היה קיים, ירד על העולם שפע רב של ברכה בהאר"ת פנים. אחרי החורבן נסתם השפע הזה ובמקומו בא הסתר-פנים. ברכות הימים החושך הולך וגובר ורבה המכונה. הן בחיים המדיניים והכלכליים והן ברוחניות. הן בכלל והן בפרט. כל זאת מפני שעבודת הקרבנות בטלה שהיא קירבה את הכלל ישראל ואת כל העולם כולו אל הכורא ית' ובוה פתחה צינורות של שפע ברכה. אך סוף סוף הרי הכלל ישראל קיים, והעולם על תלו עומד, ובהיעדר העבודה בביהמ"ק — על מה קיים העולם בכל ישראל אשר בגללו העולם ראוי מינימום של תורה וקידוש-השם הנוהג בכל ישראל אשר בלולו העולם ראוי להתקיים, ומצאו שני סדרים קטנים אלה: הקדושה ב"בא לציון" שיש בה גם התרגום והקדיש אחרי הדרשה בשבת, והכלל הגדול בזה: „הא יש סדרים — תופיע מאופל!”

כל אחד יכול להרגיש בזה. בתום יום מסודר נחה דעתו של האדם, בהרגישו שהיום היה מלא ומוצלח, וביומא דפגרא שהסדרים הרגילים בטלים ולא השכיל לסדר עצמו אז — היום עובר בלי קחת תת, ובסופו מחשבה נוגה: הכזה היה יום טוב? והיה אם תפגוש אדם הנכוד בכל ענייניו: מסופק בעצמו ומסופק בהשקפתו, סרוד בעסקים קטנים ואינו רואה עמיד לפניו — לך ודוק סדרי חייו, והמצא שאינו מסודר, ובאין סדר — אין רצון, ומה פלא שאדם זה שקוע בחושך ומגשש כעיוור בצהריים!

ולגבי דידן — יש עוד למלאות חלל ריק: לימות חול כבר קבענו לעצמנו סדר, ואין שהוא אנו שומרים אותו. אך לימי שבת וימי עדיין לא קבענו סדר, ולכן דווקא ימי עליה אלה עוברים עלינו בלי התעלות, ועוד — בכמה יתירה. לכן נקבע לעצמנו גם לימים אלה סדר מרווח, שתהא בו מנוחה, אך גם תורה והחינוך. ואולי נזכה עינינו לטעום טעמה של שבת — הרי „טועמיה — חיים זכר”.

ועד רביעי

לא תמיד עומד לנו הסדר שקבענו לעצמנו. ישנם מאורעות וענינים דחופים הדוחים את הסדר הרגיל. לפורטם אי אפשר כי רבים הם, וגם זהו חלק מחיי האדם שיש בהם תנודות ומקרים רבים המוציאים אותנו מהסדר הרגיל. בתקופות אלו נבחן האדם אם או הוא יודע לסדר את עצמו. איש „מסודר” ידע לסדר את עצמו היטב: הוא ידע מה להקדים ומה לאחר, כיצד להתכונן למה שצפוי לו. מה עלוב האדם המתגלגל לתוך המאורעות החשובים ביותר בחייו בלי סדר, בלי הכנה, בלי שליטה של רצון וסדר! ובווא וראה מה שאמרו חז"ל על נח בצאתו מהתיבה: „יחל נח איש האדמה ויסע כרם — עשה עצמו חז"ל, שהיה לו לעסוק חזילה בנטיעה אחרת” (נח ששי ורשי"י מבר"ר פל"ו, ד), בודאי היתה לנח מחשבה קדושה בנטיעת הכרם; אולי רצה להקריב נסכים בקרבנו, אבל החשבון היה מוטעה, כי חזילה היה לו לעסוק בנטיעה אחרת. הסדר של הנטיעה היה מוטעה, וראה מה עליה לו — הוא עשה עצמו חז"ל, שעד עכשיו היה קדוש עליו, ועכשיו חז"ל, „איש אדמה”!

היו אומר: אדם הקולע לסדר נכון בחייו שומר על הקדושה העצמית שלו המוטבעת בו מיצירתו, ואם הוא מקדים את המאוחר, הוא עלול לאבד קדושה זו ולעשות עצמו חז"ל, ממש מאגרא רמא לבריא עמיקתא! זוהי הערה נוראה, ואף אנתנו נתלמד מעתה לסדר עצמנו החורגים מהסדר הרגיל שלנו, וכגון במעשה מצות שאי אפשר באחר הדוחה סדר לימוד תורה, ונשכיל לסדר עצמנו או, א. שלא לבטל יותר מדי מהסדר הרגיל, ויב. לעשות את המוטל עלינו בעילות ובסדר נכון, בערב אחר מעשה כזה נחשוב אם הדבר יצא בסדר נכון ובהכנה נכונה, ונוכל להרגיש היטב אם הרווחנו ברוחניות מהמעשה ההוא או אם הפסדנו, הרי אלה הם מעשים כמעט בכל יום, ולכן ענין זה יוכל היטב להכנס להתלמדות שלנו בסדר.

מצאנו, כי שני הסדרים שעליהם העולם קיים הם תורה וקידוש השם. התורה היא גילוי רצונו ית', ולימודה מקדש את האדם. אחרי הלימוד והקיום צריך עוד להתקדש שם שמים בעולם, כי לא די בגילוי רצונו ית' בעולם — גם קדושת שמו ית' צריכה להתגלות במידת-מה בעולם כדי לקרב את הבריאא לבוראה, וחז"ל דקדקו לומר שהעולם קיים „אקדושה דסידרא ואיזא שמיא רבא דאגדתא”, היינו שהתכלית העיקרית הוא קידוש שמו ית', וכך מפורש בתדבא"י פ"ח: „לא נתן הקב"ה לאדם חכמה ובינה, דעה והשכל אלא לקדש שמו הגדול”.

אך אי אפשר לקדש שמו ית' אם אין אדם יודע רצונו ית'. מכאן החומר הרב בהלכות קידוש השם „אשר אנתנו מצויים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם ושלא נפחד בהזק שום מויק ואע"פ שבא עלינו מכריח לבקש ממנו לכפתונו שלא נשמע אליו אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעוה לחשוב שכפתנו אע"פ שלביתנו מאמינים בו ית'” (ספר המצוות מ"ע ט). ומה איכפת, לכאורה, אם נתעה לאיזה גוי שיכור המאיים עלינו? אך שמו ית' אינו מושג מופשט אלא

45. Maharal
Nesiv Ha'Torah
R' Yehudah Loew
of Prague
1520-1609

ששי בסיון, אם יקבלן ישראל התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. ואם כן, דברי תורה מחזקים ותומכים הכל עד שיש לעולם קיום, וכל זה מפני כי התורה היא סדר האדם באיזה מעשה יהיה נוהג ואיך יהיה נוהג ואיך יהיה מסודר במעשיו, וזהו ענין התורה. וכמו שהתורה היא סדר האדם, כך התורה היא סדר של עולם, עד שהתורה היא סדר הכל. רק כי סדר האדם הוא נגלה ומפורש בתורה, כי אי אפשר זולת זה, כי על האדם מוטל לשמור את הסדר הראוי לו ולכך הדבר הזה נגלה במפורש לאדם, אבל סדר כל העולם כולו גם כן הוא בתורה, שאין התורה רק סדר מציאות העולם בכללו. וזה שאמרו במדרש⁶, שהיה מביט בתורה וברא את עולמו, ר"ל שהתורה בעצמה היא סדר הכל. ולכן, כאשר רצה השם יתברך לברא את עולמו ולסדר אותו, היה מביט בתורה שהיא סדר הכל וברא את עולמו. ומפני שהתורה היא סדר כל העולם, כל דבר שהוא מסודר הוא דבר אחד מקושר, כמו שהיא התורה היא סדר אחד כי התורה אחת היא. ולכן אמרו⁷ בעשרה מאמרות נברא העולם, והלא במאמר אחד יכול להבראות ומה תלמוד לומר, לתת שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולפרוע מן הרשעים שמחריבין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. ואין הפירוש, שלכך נברא בעשרה מאמרות אף שהיה יכול לבראותו במאמר אחד כדי לתת עונש לרשעים, כי דבר זה אין הדעת גותן.

ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא
שמיה רבא דאגדתא שנא' (איוב י, כב) ארץ עפתה כמו
אופל צלמות ולא סדרים הא יש סדרים תופיע מאופל

46. Sota 49a

The Gemara poses a question: **But** if everything is deteriorating, **why does the world** continue to **exist**? The Gemara answers: **By the sanctification that** is said in the **order** of prayers, after the passage that begins: And a redeemer shall come to Israel, which includes the recitation and translation of the sanctification said by the angels, **and** by the response: **Let His great name** be blessed, etc., which is recited after the study of *aggada*. **As it is stated:** "A land of thick darkness, as darkness itself; a land of the shadow of death, without any order" (Job 10:22). Therefore, it can be inferred from this verse that if **there are orders** of prayer and study, the land **shall appear from amidst the darkness**.

דברים י"א:י"ז

(יז) וְחָרָה אַף־יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֶבְדִּיתֶם מֵהָרֶה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם:

47. Devarim 11

Deuteronomy 11:17

(17) For the LORD's anger will flare up against you, and He will shut up the skies so that there will be no rain and the ground will not yield its produce; and you will soon perish from the good land that the LORD is assigning to you.

יג. נוהגים רבים לקנות לנער שעון יפה, והמנהג שהקוואטער או הסנדק קונה לו את השעון (ד').

48. Nitei Gavriel
R' Gavriel Zinner

תוספתא

אוצר החכמה

יד) נתיבות המערב עמוד קמ"ב אות י"ג שכן מנהג מרוקו, והטעם כדי להורות לו כי מעתה יש לו לשמור על הזמן כי הוא יקר. והגה"צ מצעהלים זצ"ל סיפר על עצמו שכשנפטר בעל קדושת יו"ט מסיגעט זצ"ל בכה רבות, לפי שהוא היה הסנדק שלו, ולא קיבל ממנו השעון שהיה צריך לתת כנהוג.

שְׁמִירַת הַזְּמַן שֶׁל הָאָדָמוֹר רַבֵּי אַבְרָהָם מְרָדְכֵי מְגוּר זְצ"ל, בְּעַל הַ"אַמְרֵי אֱמֶת", הֵיטָה לָשֵׁם דָּבָר בְּקֶרֶב חֲסִידָיו וּמְעַרְיָצָיו. הַכֹּל יִדְעוּ לְהַעֲיד עַל זְרִיזוֹתוֹ הַמְּפַלְגֵת וְחֲשִׁיבוֹת הַזְּמַן בְּקִיצוֹנִיּוֹת, עַד שֶׁלְפִי שְׁמוּעָה אַחַת, הִתְבַּטָּא עָלָיו הַ"חֶפֶץ חַיִּים" זְצ"ל, שֶׁלֹּא הִתְבַּטַּל מִתְלַמּוּד תּוֹרָה כֹּל יְמֵי חַיָּו אֶפְלוּ רְגָעִים סְפוּרִים.

49. Kol Yemei Chayei

הָיָה רָגִיל לומר: מֵה טַעַם נִהְיָה לָתֵת לְחֶתֶן שְׁעוֹן זָהָב?

לְרַמֵּז לוֹ, כֹּל דְּקָה וְרָגַע שְׂוִים זָהָב, וְיָדַע שֶׁכַּעַת, כְּשִׁפְמוֹתַיִל זְמַן חֲדָשׁ בְּחַיָּו – לְנַצַּל כָּל רְגַע.

הֵיאֵךְ יִכּוֹל בֶּן תּוֹרָה לְצַמּוֹחַ לֹלָא שְׁעוֹן?

מתוך-מבט מעמיק ומקורי התבונן על כל נושא, וכל פרט ולו השולי והחשוך חשיבות לכאורה, קיבל אצלו משמעות שונה, ולא נמנע מלהעיר ולבקר, מתוך ידידות ואהבה את מקורביו.

מתוך הוקרת השעה והערכה אמיתית לכל רגע חולף, העיר פעם הערה בעלת פנים עמוקות ונוקבות.

אחד מתלמידיו המקורבים שהיה לומד עמו בחברותא אחר פעם ללימוד המשותף. לאחר ששם לב לכך שהבחור הולך ללא שעון, פנה אליו בתוכחה גלויה: "אינני יודע איך בן תורה יכול לצמוח בלי שעון! – הרי כל חיי בן התורה סובבים סביב השעון, זמן קריאת שמע, זמן תפילה, זמני שבת ויום טוב, סדרים וקביעות לתורה, ועוד".

50. Nisecha B'Mamleches
HaTorah
R' Simcha Zissel

51. *Shemos 12:2*

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁית חֳדָשִׁים רֵאשִׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי
הַשָּׁנָה:

This month shall mark for you the beginning of the months; it shall be the first of the months of the year for you.

52. *R' Ovadía Seforno*

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁית חֳדָשִׁים מֵכֵּן וְאֵילֶךְ יִהְיוּ הַחֳדָשִׁים
שִׁלְכֶם, לַעֲשׂוֹת בֵּהֶם כְּרִצּוֹנְכֶם, אֲבָל בִּימֵי הַשְּׁעִבּוּד לֹא הָיוּ
יָמֵיכֶם שִׁלְכֶם, אֲבָל הָיוּ לַעֲבוּדֵת אֲחֵרִים וְרִצּוֹנָם, לְפִיכֶן רֵאשִׁוֹן
הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה. כִּי בּוֹ הִתְחִיל מְצִיאֹתְכֶם הַבְּחִירָי:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁית חֳדָשִׁים, from now on these months will be yours, to do with as you like. [you have My authority to organise your own calendar. Ed.] This is by way of contrast to the years when you were enslaved when you had no control over your time or timetable at all. [Freedom, i.e. retirement from the "rat race," means being able to formulate one's own timetable. Ed.] While you were enslaved, your days, hours, minutes even, were always at the beck and call of your taskmasters.

53. *Medrash Shmuel*

Avos 5:4

R' Shmuel Di Uzeda

חֹבֵב זֶה כִּי אֵין אֲבִידָה כְּאֲבִידַת הַזְּמַן, גַּם
הוֹדִיעַ לָאָדָם כִּי שֶׁלֶשׁ אֱלֹהִים הַנּוֹכְרִים בַּמִּשְׁנָה
הַעוֹמֵר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפְּנִיִם כֻּלָּם רֹמְזִים
עַל הַמְּזוֹנוֹת וּבִסְבַּתָּם מִתְּבַרְכִּים הַמְּזוֹנוֹת וְלֹא
נִמְצָא בֵּהֶם פִּיסוּל לְעוֹלָם, כֵּן בַּמְּזוֹנוֹת הָאָדָם
וּבַמְּאֻכְלָן זָהָר שֶׁלֹּא יִמְצָא בּוֹ פִּיסוּל וְלֹא יֵאָכֵל
דְּבַר שֶׁאִסּוּר:

כֵּן אֵתָּה הָאִישׁ הַזֶּהָר בְּדַבָּר שֶׁאֵין לוֹ תְּמוּרָה
כְּמוֹ אִם בָּא לִידֶךָ שׁוֹם מְצוּהָ עוֹבֵרֶת עֲשֵׂה אֹתָהּ
וְלֹא יַעֲבֹר הַזְּמַן כְּעֵנִין עֵבֶר יוֹמוֹ בְּטֵל קִרְבָּנוּ,
וְכֵן הַזֶּהָר בְּאֲבִידַת הַזְּמַן בְּדַבְרֵי בְּטֵלָה שֶׁאֵין לוֹ
תְּמוּרָה שֶׁאֵם תַּעֲסוֹק בְּתוֹרָה לְמַחֵר הוּא חַיּוֹב
הַיּוֹם עֲצָמוֹ וְמָה שֶׁהֵייתָ חַיּוֹב בְּיוֹם שֶׁנִּתְבַּטְּלָת
אֵין לוֹ תְּשׁוּמִין כִּי אֵין לָךְ זְמַן שֶׁרְאוּי לְפָרוּעַ

Transforming "Jewish Time" into Being Punctual

rabbisblog.brsonline.org/1391-2/

January 13, 2016

54.

The Powerball lottery and its record \$1.5 billion jackpot has engendered great conversation about what we would do with the money if we won. Indeed, money is a tremendous commodity, a critical resource. And yet, there is an even more precious commodity that we waste all too often.

When it comes to money, if we run low, there are ways in which we can try to replenish. If we work harder maybe we can always earn more and, therefore, have more money to spend. But when it comes to time there is nothing we can do to earn more. No matter who we are, how smart or foolish, young or old, rich or poor, we all are bound by the same 24 hours in a day and 168 hours in a week. There is nothing we can do to expand or accumulate or grow more time. Once it has passed, it cannot be recovered. If it is wasted, it cannot be made up. There is a limited amount of it allocated to each one of us and with every passing second we come closer to emptying our account. As badly as we would like to slow it down sometimes, or speed it up at others, we cannot control time; it moves along at a steady pace entirely beyond our control or manipulation.

And yet, despite its preciousness and irreplaceability, we tend to bring a casual attitude towards it, wasting it, and some even choosing to kill it.

Urban Dictionary, a web site dedicated to cataloging modern phrases and idioms, defines Jewish time as follows:

Not perfectly on time; possibly somewhat late, but no harm is done as a result. The implication is that there is no need to be exactly on time, and starting a little late is acceptable.

The term comes from Jewish culture, which is often relaxed about punctuality.

When an event is schedule to take place at 2:00 Jewish time, it could be at 2:05, 2:12, 2:15, or

Discipline is Freedom

even 2:35, and everyone is satisfied.

"The wedding will start at 6:00 PM Jewish time." "We will meet in the lobby at 4:30 Jewish time."

One can debate why historically or sociologically the phenomenon of "Jewish time" being synonymous with being late developed, but whatever the reason, it is sad and unfortunate. Of all people, we are to have an acute time awareness, time consciousness, and profound appreciation for the value of time. Our Jewish lives are informed and directed by mitzvos, many of which depend on time; by prayers, which must be completed by a certain time; and by holidays that are determined by date and time.

Indeed, the very first mitzvah of the Torah, the first commandment that we received as a people, is to value time. *"Ha'chodesh ha'zeh lachem rosh chodoshim, rishon hu lachem l'chadshei ha'shanah.* Hashem said to Moshe and Aharon – This month shall be for you the beginning of the months; it shall be for you the first of the months of the year." With this commandment comes the privilege and responsibility to control the Jewish calendar through testimony of the new moon and the determination of the human court of when the month begins and consequently when our holidays fall.

For two hundred and ten years, as slaves in Egypt, our people had no control over their own time or their own destiny. Our taskmasters and oppressors determined how we spent every single moment. It is specifically at that point, when the Jewish people are on the cusp of attaining freedom, explains the Sforno, that we are given the commandment about time. At the core of freedom is the ability to be the arbiters and determiners of our own time. Freedom and time are intertwined. Rabbi Soloveitchik saw the freedom to control time as the very definition of a human being and the very essence of consciousness. The only creature that can experience time, that feels its passage and senses its movement, is man.

Time awareness is at the core of our humanity and is the responsibility of freedom. Being relaxed about punctuality, running late, and having a casual attitude towards start times, is not Jewish time, it is the antithesis of the Jewish notion of time. Wasting time, bitul z'man, is tantamount to burning money, and killing time murders possibility and potential.

In a fantastic article in Forbes, "5 Minutes Early Is On Time; On Time Is Late; Late Is Unacceptable," Brent Beshore shows how disrespectful, inefficient, and self-centered it is to run late. He writes:

- **Disrespectful:** Being on time is about respect. It signals that you value and appreciate the other person. If you don't respect the meeting's participants, why are you meeting with them in the first place?
- **Inconsiderate:** Unintentionally being late demonstrates an overall lack of consideration for the lives of others. You just don't care.
- **Big-Timing:** Intentionally being late is about power. It's showing the other person, or people that you're a "big deal" and have the upper-hand in the relationship.

Discipline is Freedom

- **Incredible:** No, not in the good way. When you miss meeting times or deadlines, your credibility takes the trajectory of a lead balloon. If you can't be counted on to be on time, how could you possibly have credibility around far tougher tasks?
- **Unprofitable:** Let's consider a scenario where five people are holding a meeting at 2 p.m. Your sauntering in ten minutes late just wasted 40 minutes of other peoples' time. Let's say the organization bills \$200/hour. Are you paying the \$133 bill? Someone certainly is.
- **Disorganized:** If you can't keep your calendar, what other parts of your life are teetering on the edge of complete disaster? Being late signals at best that you're barely hanging on and probably not someone I want to associate with.
- **Overly-Busy:** Everyone likes to equate busyness with importance, but the truly successful know that's not true. Having a perpetually hectic schedule just signals that you can't prioritize, or say "no," neither of which is an endearing trait.
- **Flaky:** Apparently some people just "flake out," which seems to mean that they arbitrarily decided not to do the thing they committed to at the very last minute. Seriously? That's ridiculous.
- **Megalomaniacal:** While most grow out of this by the age of eight, some genuinely believe they are the center of the universe. It's not attractive.

Beshore concludes: "Paying attention to punctuality is not about being "judgy," or stressed. In fact, it's quite the opposite. It makes room for the caring, considerate, thoughtful people I want in my life, whether that's friends or colleagues. Think of how relaxing your life would be if everyone just did what they said they'd do, when they said they'd do it? A good place to start is with yourself and a great motto is something I was taught as a child: *'5 minutes early is on time. On time is late. Late is unacceptable.'*"

Of course being late will happen. We run into emergencies and unexpected, uncontrollable circumstances. The decision we have to make is, for us, is being late an exception or the rule? Are we chronically late, or does it happen on occasion? Do we anticipate we will be late or do we make every effort to be on time? Are we ashamed when we are late and do we apologize and take responsibility, or have we become so habituated to not being on time that we no longer even notice?

Imagine how much time would be saved and how much good could be done if our simchas started and ran on time, if our classes and programs were punctual, and if we were always true to our word when meeting a friend or attending a meeting.

While we can't expand or slow down time, we can make the most of it and value each moment. By learning to manage this most precious commodity, we will in fact have won much more than the lottery.

55. R' Shlomo Zalman Auerbach

1910-1995

שו"ת צמח צדק חו"מ שער המלואים סי' י"א מש"כ בזה. 13. ולפעמים היה ממליץ להתחזק בשמירת זמנים קבועים לסדרי היום, שהוא יתד שהכל תלוי בו. והיה מרבה להתריע על כך, שאכילה בזמן קבוע ושינה בזמן קבוע וכן שאר סדרי היום, תועלתם רבה ונפלאה הן לישוב הדעת וצילותא דשמעתא והן לשמירת הזמן שלא יאבד חלילה לריק, והיה אומר: צורבים רבים הכרתי שהיו מוכשרים להתגדל לתפארת, אבל אי שמירת הזמנים היה בעוכריהם, ולא הצליחו (וראה הלי"ש תפלה פ"ה ארחות הלכה ציון 56). ומעודו שמר רבנו בדיקנות על זמנו וסדרי יומו, ובפרט כשקבע זמן מסוים עם זולתו, שאז דקדק מאד לשמור על השעה המדויקת, ודרש כן גם מאחרים. 14. ורגיל היה-רבנו

After his prayer, Rabbi Alexandri said the following:

May it be Your will, Lord our God,

that You station us in a lighted corner and not in a darkened corner,

and do not let our hearts become faint nor our eyes dim.

Some say that this was the prayer that Rav Hamnuna would recite, and that after Rabbi Alexandri prayed, he would say the following:

Master of the Universe, it is revealed and known before You

that our will is to perform Your will, and what prevents us?

On the one hand, the yeast in the dough, the evil inclination that is within every person;

and the subjugation to the kingdoms on the other.

May it be Your will

that You will deliver us from their hands, of both the evil inclination and the foreign kingdoms,

so that we may return to perform the edicts of Your will with a perfect heart.

56. Berachos 17a

רבי אלכסנדרי בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו איכא דאמרי הא רב המנונא מצלי לה ורבי אלכסנדרי בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכות יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם

Why This Jewish Billionaire Keeps Shabbat

by Jewish Breaking News

57.

Adam Neumann, 38, is a young billionaire and considered one of the world's most promising Israeli business men. Adam told Yediot Acharonot that he's been keeping Shabbat with his wife and 5 children these past 2 years. "I totally disconnect. There's no one I talk to and that's something I'm not willing to compromise on," he said in his interview. "At first it seemed like a burden but it gives me time with my wife and children and friends."

Adam is the owner of WeWork which is based in New York and has 3,000 employees in 238 locations in 56 cities across 18 countries around the world. It's worth \$20 billion and it's a work space business hub company that provides office space with advanced technologies which attract a lot of talented techies and start-up entrepreneurs. You can well imagine Adam's work schedule which includes many flights on the Tel-Aviv- New York route. "Last week I had a crazy week with a lot of flights and work," Adam says.

But on Friday morning Adam and his wife get up and say 'we're ready for Shabbat' and when Shabbat does come Adam's wife lights candles and tranquility settles on the house. "All our friends came for a meal that was cooked before Shabbat. At that time we're disconnected but in reality we're really connecting. I spend more time than ever with my family. I even see my mother more and call her during the week too. The more I keep Shabbat the better the company does, go figure that one out!"

Neumann grew up in Kibbutz Nir Am and went to New York immediately after completing his mandatory army service hoping to become wealthy quickly. But things didn't quite work out initially. "I was always angry with people and felt this sense of entitlement," Adam admits.

But when he met his wife, things began to change. "She got me to stop smoking and stop complaining about the past and showed me how to be happy and do something that has meaning to me." Before that he was in constant pursuit of wealth, after all what could be more important, thought Adam at the time. But then, 10 years ago Adam also had no idea how his life would look. "10 years ago, if you'd have asked me what my life would be like, I'd never believe I'd improve so much in the way I interact with people. I have a better approach to things and the most satisfying thing to me is to help all those who helped me in the past like my parents, my grandmother and my friends."

58. *Berachos 57b*

שלשה משיבין דעתו של אדם אלו הן קול ומראה וריח
שלשה מרחיבין דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה
נאה וכלים נאים:

Three matters ease one's mind, and they are: Voice, sight, and smell, when they are pleasant and aesthetic. Three matters give a person comfort, and they are: A beautiful abode, a beautiful wife, and beautiful vessels.

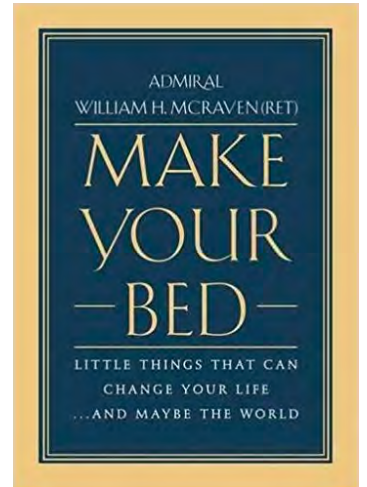
59. *Rambam
Hilchos Dei'os 5:9*

The disciple of the wise should wear becoming and clean clothes, and it is forbidden to have a spot or grease or anything of a like unclean nature, found upon his garment. He should not wear clothes fit for a king such as trimmed with gold or purple which attract everybody's gaze, nor the clothes of a pauper which put the wearer to shame, but average garments of becoming style. He should not wear transparent garments as, for example, garments made of very fine linen which are made in Egypt; nor should they be too long, trailing upon the ground, like the garments of the arrogant, but it may reach to the heel, and the sleeves to his finger-tips. He should not permit to trail his fringed garment, as it appears arrogant, save only on the Sabbath, if he has no other to change. He should not wear patched-up shoes, patch upon a patch, in summer time; but in winter time it is permitted if he be poor. He should not go out on the street perfumed, nor with perfumed garments, nor put perfume in his hair; but if he puts perfume upon his skin to remove perspiration there is no rule forbidding it. Likewise should he not go out alone at night, unless he had set a specified time to go out to his studies. All these ethical rules are so as not to cast any suspicion upon the disciples of the wise.¹²

מִלְבוּשׁ תַלְמִיד חָכָם מְלָבוּשׁ נָאָה וְנָקִי. וְאָסוּר לוֹ שְׂיִמְצָא
בְּבָגְדוֹ כֶּתֶם אוֹ שְׂמֻנוּנִית וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְלֹא יִלְבָּשׁ לֹא
מְלָבוּשׁ מְלָכִים כְּגוֹן בְּגָדֵי זָהָב וְאַרְגָּמָן שֶׁהַכֹּל מִסְתַּכְּלִין
בָּהֶן. וְלֹא מְלָבוּשׁ עֲנִיִּים שֶׁהוּא מְבֻזָּה אֶת לֹבְשָׁיו אֲלֵא
בְּגָדִים בִּינוּנִים נְאִיִּם. וְלֹא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נִרְאָה מִתַּחַת מְדִיו
כְּמוֹ בְּגָדֵי הַפְּשָׁתָן הַקְּלִיִּם בְּיוֹתֵר שֶׁעוֹשִׂים בְּמִצְרַיִם. וְלֹא
יִהְיֶה בְּגָדָיו סְחוּבִין עַל הָאָרֶץ כְּמוֹ בְּגָדֵי גְסֵי הָרוּחַ אֲלֵא
עַד עֶקְבוֹ וּבֵית יָד שְׁלוֹ עַד רֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו. וְלֹא יִשְׁלָשֵׁל
טְלִיתוֹ מִפְּנֵי שְׂנֵאָה כְּגִסוֹת הָרוּחַ אֲלֵא בְּשֶׁבֶת בְּלֶבֶד אִם
אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף. וְלֹא יִנְעַל מְנַעְלִים מְטֻלָּאִים טְלָאֵי עַל גְּבִי
טְלָאֵי בִימוֹת הַחֲמָה. אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מִתֵּר אִם הִיא
עֲנִי. לֹא יֵצֵא מְבֻשָׂם לְשׁוּק וְלֹא בְּבָגְדִים מְבֻשָׂמִים וְלֹא
יִשִּׁים בְּשָׂם בְּשָׂעָרוֹ. אֲבָל אִם מִשַׁח בְּשָׂרוֹ בְּבֻשָׂם כְּדֵי
לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּהֵמָה מִתֵּר. וְכֵן לֹא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה.
אֲלֵא אִם כֵּן הִיא לוֹ זְמַן קְבוּעַ לְצֵאת בּוֹ לְתַלְמוּדוֹ. כֹּל
אֵלוֹ מִפְּנֵי הַחֲשָׁד:

“Make Your Bed” by Admiral William H. McRaven

60.

Commencement address to the graduates of The University of Texas at Austin on May 17, 2014.

So, here are the 10 lessons I learned from basic SEAL training that hopefully will be of value to you as you move forward in life.

Every morning in basic SEAL training, my instructors, who at the time were all Vietnam veterans, would show up in my barracks room and the first thing they would inspect was your bed. If you did it right, the corners would be square, the covers pulled tight, the pillow centered just under the headboard and the extra blanket folded neatly at the foot of the rack — that's Navy talk for bed.

It was a simple task — mundane at best. But every morning we were required to make our bed to perfection. It seemed a little ridiculous at the time, particularly in light of the fact that we were aspiring to be real warriors, tough battle-hardened SEALs, but the wisdom of this simple act has been proven to me many times over.

If you make your bed every morning you will have accomplished the first task of the day. It will give you a small sense of pride, and it will encourage you to do another task and another and another. By the end of the day, that one task completed will have turned into many tasks completed. Making your bed will also reinforce the fact that little things in life matter. If you can't do the little things right, you will never do the big things right.

And, if by chance you have a miserable day, you will come home to a bed that is made — that you made — and a made bed gives you encouragement that tomorrow will be better.

If you want to change the world, start off by making your bed.

During SEAL training the students are broken down into boat crews. Each crew is seven students — three on each side of a small rubber boat and one coxswain to help guide the dingy. Every day your boat crew forms up on the beach and is instructed to get through the surfzone and paddle several miles down the coast. In the winter, the surf off San Diego can get to be 8 to 10 feet high and it is exceedingly difficult to paddle through the plunging surf unless everyone digs in. Every paddle must be synchronized to the stroke count of the coxswain. Everyone must exert equal effort or the boat will turn against the wave and be unceremoniously tossed back on the beach.

For the boat to make it to its destination, everyone must paddle. You can't change the world alone — you will need some help — and to truly get from your starting point to your destination takes friends, colleagues, the good will of strangers and a strong coxswain to guide them.

If you want to change the world, find someone to help you paddle.

Over a few weeks of difficult training my SEAL class, which started with 150 men, was down to just 35. There were now six boat crews of seven men each. I was in the boat with the tall guys, but the best boat crew we had was made up of the the little guys — the munchkin crew we called them — no one was over about five-foot-five.

The munchkin boat crew had one American Indian, one African American, one Polish American, one Greek American, one Italian American, and two tough kids from the midwest. They out-paddled, out-ran and out-swam all the other boat crews. The big men in the other boat crews would always make good-natured fun of the tiny little flippers the munchkins put on their tiny little feet prior to every swim. But somehow these little guys, from every corner of the nation and the world, always had the last laugh — swimming faster than everyone and reaching the shore long before the rest of us.

SEAL training was a great equalizer. Nothing mattered but your will to succeed. Not your color, not your ethnic background, not your education and not your social status.

If you want to change the world, measure a person by the size of their heart, not the size of their flippers.

61. *Ha'Lekach V'Halibuv*
R" Avraham Schorr

מה נשתנה הלילה הזה, שמעתי
מאחד לפרש שהאדם צריך
לשאול את עצמו מה נשתנה על ידי
הלילה הזה, הלילה המיוחד הזה
שיורדים בו אורות נפלאות, כמה זה
פעל אצלו שנוי, ובמה הוא נשתנה
על ידי קדושת הלילה. בלילה הזה
נעשה נס לילה כיום תאיר, וזה הוא
השנוי שאנו אומרים כאן מה נשתנה
הלילה הזה, כמו שפי' השפ"א,
זכמו כן האדם צריך להשתנות שנוי
כזה מלילה ליום, והבן.

